

MAN VILL JU FINNAS!

En handbok för barn och unga som lever med
skyddade personuppgifter.

Länsstyrelsen Östergötland

Handbok: *Man vill ju finnas! En handbok för barn och unga som lever med skyddade personuppgifter.*

Rapportnr: 2014:25

ISBN: 978-91-7488-366-4

Tryck: DanagårdLiTHO

Upplaga 5 000 ex.

Bilder: Ty Smith, dreamstime.com

Grafisk Design: Granath Havas WW

Förord

Enligt Skatteverket lever ungefär 4600 barn under 18 år med skyddade personuppgifter i Sverige. Trenden visar att antalet barn som är i behov av skyddade personuppgifter ökar från år till år, samt att flertalet av dessa barn har behov av skydd på grund av att de är utsatta för våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck. Trots detta finns det endast ett fåtal publikationer om och för barn och unga som lever med skyddade personuppgifter. Flertalet av dessa riktar sig till berörda yrkesgrupper och inte till barnen själva. I Barnombudsmannens rapport *Oskyddad. Barn och ungdomar om att leva med skyddade personuppgifter* från 2012 framkommer upplevelser av ensamhet, otrygghet och brist på information. Av barnens berättelser framträder också bilden av myndigheters bristande kunskap, stöd och bemötande. Att myndigheter och vuxna inte tar sitt ansvar är en bild som även bekräftas av de ungdomar som intervjuats i handboken.

Man vill ju finnas! En handbok för barn och unga som lever med skyddade personuppgifter är resultatet av ett samarbete mellan Länsstyrelsen Östergötland och Lena Persson, konsult och sakkunnig om skyddade personuppgifter. Handboken är framtagen inom ramen för Länsstyrelsens uppdrag mot hedersrelaterat våld och förtryck. På uppdrag av Länsstyrelsen har Lena intervjuat tretton ungdomar och sammanställt deras berättelser och erfarenheter av att leva med skyddade personuppgifter. Genom sina berättelser ger de exempel på problem de upplever i sina egna liv, liksom konkreta förslag på hur problemen kan lösas och hur problematiska situationer kan undvikas. Handboken är informativ utifrån ett barnperspektiv och syftar till att skapa igenkänning och förmedla en känsla av gemenskap och samhörighet med andra barn och unga som lever under liknande förhållanden.

Handboken vänder sig främst till äldre barn och ungdomar (13-25 år) som lever med skyddade personuppgifter. Syftet är att förmedla lättförståelig och praktiskt användbar information för att underlätta vardagen för den som är utsatt. Handboken riktar sig också till vuxna för att öka kunskapen om och förståelsen för dessa barns och ungas livssituation. Den syftar även till att belysa det faktum att denna målgrupp ofta själva tvingas ta ansvar för att skyddet ska fungera i praktiken. En betungande uppgift som egentligen åligger vuxna och berörda myndigheter.

Vår förhoppning är att handboken ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för barn och unga som lever med skyddade personuppgifter. Vi hoppas också att den ska bidra till att myndigheter och vuxna bättre förstår sin roll och i högre utsträckning tar sitt ansvar och ger dessa barn och unga den hjälp och det stöd de både har känslomässigt och praktiskt behov av och laglig rätt till.

Elisabeth Nilsson

Landshövding

Maria Tapani Ekholm

Jämställdhetshandläggare
hedersrelaterat våld och förtryck

Innehåll

Förord	2
Inledning	6
Fakta om skyddade personuppgifter	8
Att leva med skyddade personuppgifter	10
Familjen	12
Flytta	16
Ensamhet	18
Vänner	19
Undanhålla sanningen	22
<i>Man vill ju finnas!</i>	24
Aktiv fritid	26
Att känna sig trygg och säker	29
Namnbyte	29
Trygghet och säkerhet	33
Kontaktförbud	38
Att möta myndigheter	39
Sjuk- och tandvård	39
Myndigheter	41
Skatteverket	43
Polisen	44
Skolan	46
Handlingsplaner och rutiner	46
Klasslistor	48
Rast	48
Foton	49
Utflykt	50
Betyg	51
Busskort	51
Studiemedel	52
Praktik	53

Att söka jobb	54
Arbetsförmedlingen	57
Anställning	57
Mobiltelefon och Internet	59
Mobiltelefon	59
Internet	60
Mejl	60
Sociala medier	61
Inloggningsuppgifter	63
Handla på nätet	64
E-legitimation	64
Några andra saker som kan vara bra att veta	65
Id-kort	65
Körkort	66
Bibliotekskort	67
Kund- och bonuskort	67
Bankkort	67
Betala på kredit	68
Söka bostad	68
Slutord	69
Samlade tips och råd	70
Här kan du få stöd, hjälp och mer information	75
Egna anteckningar	76

Ordförklaring

Faktaruta

Att komma ihåg och
att tänka på

Pratbubbla

Information
om kontakt

Inledning

Du är inte ensam

Över 4600 barn och ungdomar lever med skyddade personuppgifter i Sverige. Om du är en av dem är du med andra ord inte ensam, även om det kanske kan kännas så. I så fall vet du att vardagen kan kännas onödigt krånglig ibland. Kanske känner du också att andra inte förstår hur du har det och hur det är att leva med skyddade personuppgifter. Om du känner så ska du veta att det finns hjälp att få.

Det finns hjälp att få

Det finns en hel del saker som kan göra livet och vardagen med skyddade personuppgifter lättare. En del kan du göra själv, annat är sådant som andra ska göra för att du ska kunna leva ett så normalt liv som möjligt. Det handlar om vuxna i din närhet, men också om skola, myndigheter och om samhället i stort. I den här handboken får du många konkreta tips och råd på vad du kan göra, men också vilka krav du kan ställa på din omgivning. För en sak är viktig att komma ihåg; det är alltid vuxenvärldens ansvar att skapa trygghet för barn och unga som tvingas leva med skyddade personuppgifter.

Vuxnas ansvar

Ungdomarna som intervjuats i den här handboken berättar att de ofta får ta ett stort ansvar för sin egen säkerhet och för att skyddet ska fungera därför att vuxna och myndighetspersoner saknar kunskap om vad skyddade personuppgifter innebär och hur de ska hantera det. Det är ett ansvar som barn och unga aldrig ska behöva ta eftersom ansvaret ligger hos vuxna och berörda myndigheter. Alla barn och unga som lever i Sverige – oavsett om de lever med skyddade personuppgifter eller inte – har rätt att få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Det är myndigheters och vuxnas ansvar att barn och unga får den hjälp och det stöd de har behov av och rätt till. Vuxna ska hjälpa och stötta dig, se till att skyddet fungerar och göra bedömningar av din säkerhet.

Intervjuer

I den här handboken har vi pratat med tretton ungdomar, både tjejer och killar, mellan 13 och 22 år. Vi har fått skriftlig tillåtelse av vårdnadshavarna för att intervjua de ungdomar som är under 18 år. Samtalen har inte spelats in och de pratbubblor som finns i handboken är därför inte ungdomarnas exakta ord utan återberättelser av vad de sagt. Namnen på ungdomarna som används i handboken är påhittade.

Tips och råd

I handboken ger ungdomarna en del tips och råd hur och vad man kan göra för att underlätta sin vardag. Men att de har fungerat bra för andra behöver inte betyda att de fungerar bra för dig. Därför är det viktigt att du pratar med någon vuxen och frågar om de tycker att de tips och råd du vill använda kan vara bra lösningar också för dig. Längst bak i handboken finns en sammanställning av de viktigaste tipsen och råden.

En uppslagsbok

Du behöver inte läsa handboken som en bok, från början till slut. Se den istället som en uppslagsbok där du med hjälp av innehållsförteckningen kan välja det som känns viktigt just för dig, just här och nu. Du kan också läsa handboken tillsammans med en vuxen eller be vuxna att själva läsa handboken och tipsa dem om saker som kan vara bra för vuxna att veta.

Det finns en hel del svåra ord som man måste kunna när man lever med skyddade personuppgifter. De vanligaste orden förklaras första gången de används i handboken, men är det något ord du undrar över, fråga någon vuxen eller googla.

Fakta om skyddade personuppgifter

Skyddade personuppgifter är ett samlingsnamn för tre olika former av skydd: sekretessmarkering, kvarskrivning och fingerade personuppgifter (*skatteverket.se*, 2013)¹. Det här är svåra ord på saker som kan verka lite krångliga, men här nedan förklarar vi vad de betyder.

Personuppgifter

Med personuppgifter menas information som namn, adress och personnummer. Det kan också vara en bild eller annan information som kan kopplas samman med en person.

Sekretessmarkering

En sekretessmarkering betyder att dina personuppgifter (alltså namn, adress och uppgifter om din familj) ska vara hemliga. Man ansöker om sekretessmarkering hos Skatteverket som gör en markering i dina personuppgifter i folkbokföringen. Markeringen är en slags varningssignal som visar att dina personuppgifter inte får lämnas ut till myndigheter utan särskilt tillstånd och säkerhetskontroll. En sekretessmarkering kan också innebära att dina personuppgifter inte får lämnas ut till en av eller båda dina vårdnadshavare, det vill säga dina föräldrar (eller en förälder) även om föräldrarna eller föräldern har vårdnaden om dig. Om du har denna form av skydd går din post från privata företag och en del myndigheter via Skatteverkets postförmedling.

¹ Informationen är hämtad från Skatteverkets hemsida www.skatteverket.se (2014-10-27). På hemsidan kan du läsa mer om de olika skydden och få aktuell information om ansökan, postförmedling, adress till regionala skattekontor etc.

Vårdnadshavare

Den som är vårdnadshavare är ansvarig för ett barn tills att han eller hon fyller 18 år. Ofta är det föräldrarna, eller den ena föräldern, men det kan också vara en annan person.

Kvarskrivning

Kvarskrivning är en sorts adresskydd som betyder att det i adressregister och på andra ställen står att man bor kvar på sin gamla adress fastän man har flyttat och i själva verket bor någon annanstans. Ansökan om kvarskrivning görs hos Skatteverket och gör det svårt att få tag i din nya bostadsadress. Skatteverket skriver "*på församlingen skriven*" och adressen till det regionala skattekontor i folkbokföringsregistret när du flyttat istället för att skriva din nya adress. Andra myndigheter meddelas sedan om att du har skyddade personuppgifter och att post till dig ska sändas till det regionala skattekontoret. Din post kommer alltså att gå via det lokala skattekontoret. De har din nya adress nedskriven på ett papper och sänder din post vidare till din bostadsadress.

Fingerade personuppgifter

Fingerade personuppgifter betyder påhittade personuppgifter och innebär att du får en ny identitet med nytt namn och nytt personnummer. Du måste också flytta till en ny, hemlig ort. Dina gamla personuppgifter tas bort från Skatteverkets folkbokföringssystem och dina nya personuppgifter registreras så att de inte går att leda dina gamla personuppgifter till dina nya. Det är bara Rikspolisstyrelsen som kan göra det. Fingerade personuppgifter ansöker man om hos Rikskriminalpolisen och beslut fattas av Rikspolisstyrelsen. Kontakta ditt lokala poliskontor om du vill ha mer information om fingerade personuppgifter.

Namnbyte

En del personer som har sekretessmarkering eller kvarskrivning känner att de också behöver byta namn för att känna sig trygga. Tänk bara på att namnbyte inte automatiskt är en form av skyddade personuppgifter. För information om namnbyte besök Skatteverkets och Patent och registreringsverkets hemsidor: skatteverket.se och prv.se.

Att leva med skyddade personuppgifter

Det finns olika anledningar till att barn och unga får skyddade personuppgifter. En kan vara att en av dina föräldrar måste skyddas, vilket ofta innebär att även du och dina syskon (om du har några) också behöver leva med skyddade personuppgifter. En annan anledning kan vara att du måste skyddas från en eller flera personer i din familj eller släkt. Kanske den ena eller båda dina föräldrar, kanske flera familjemedlemmar eller en hel släkt, som det kan vara för de barn och unga som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Anledningen till att man lever med skyddade personuppgifter kan alltså skifta från person till person.

Hur man känner när man fått skyddade personuppgifter kan också vara olika. Även om skyddet är till för att hjälpa dig kan det kännas svårt ibland. En del kan känna det som om personligheten förändras och att man inte riktigt känner igen sig själv. Andra kan känna att man är den man alltid har varit även om livssituationen har förändrats. Det kan kännas jobbigt, hopplöst, frustrerande och ensamt. Det kan kännas särskilt svårt i början eftersom det innebär en stor omställning. Om och när det känns så, ska du prata med någon vuxen som kan trösta och hjälpa dig. Du ska inte vara ensam med det som är jobbigt och svårt. Kom också ihåg att det finns hopp och att det går att leva ett ganska normalt liv även om du har skyddade personuppgifter. Salim, 18 år, berättar hur du kan tänka för att det ska kännas bättre:

Håll inte allt det jobbiga inom dig. Ta kontakt med någon som kan hjälpa dig att få hjälp med de negativa känslorna som du kanske bär på. Om situationen känns för svår så kom ihåg att det inte behöver vara för alltid. Försök tänka att det snart kan bli mindre hotfullt och att det handlar om att hitta ett sätt att acceptera att situationen kan se ut så här en tid. Det är inte du som har bytt identitet utan det handlar istället om att din situation gör att du får liksom byta skal, men innehållet är detsamma. (Salim, 18 år)

Det kan vara svårt för vuxna att avgöra om och när de ska berätta för sina barn att de har skyddade personuppgifter, särskilt om man får skyddet när man är liten. Vad som är bäst kan vara olika från barn till barn, från situation till situation. En del barn kanske mår bättre av att veta även om de är små trots att de inte riktigt kan förstå vad skyddet innebär, medan andra kanske mår bättre av att få veta om skyddet senare i livet. Suuhad, 13 år, berättar hur hon kände det när hon fick veta att hon levt med skydd i flera år utan att veta om det:

Vi hade levt med skyddade personuppgifter i många år, jag visste inget om det. Det var när jag började ettan och undrade varför inte jag skulle vara med på klassfotot som jag fick reda på det. Jag var förbannad och kände mig ledsen för att inte jag var som alla andra. Min lärare försökte verkligen förklara att det inte var mitt fel. Jag sa inget till mamma för jag var rädd att hon skulle bli ledsen. Sjukt att jag inte hade förstått det innan när jag tänker på det. Eftersom jag aldrig var på dagis när fotografen kom. Jag förstod då att mamma visste att fotografen skulle komma och därför lämnade hon inte mig den dagen. (Suuhad, 13 år)

Det tog några månader innan Suuhad pratade med sin mamma om hur hon kände. Trots att det var svårt att göra det så mårde hon bättre när hon berättat hur hon kände och när hon fått en förklaring till varför hennes mamma inte sagt något om skyddet tidigare.

Vill du veta mer?

Du kan läsa mer om hur det är att vara barn och ung och leva med skyddade personuppgifter på Brottsoffermyndighetens hemsida: jagvillveta.se. Där hittar du också information om dina rättigheter vid brott.

Familjen

Det var jättejobbigt i början, kände mig vilsen över att vi inte var alla liksom. Det var inte som vanligt. Tidigare visste man liksom vilka som var ens familj men nu när vi tvingats lämna en del av dem känns det som jag inte vet vem jag tillhör. (Liv, 15 år)

När man får skyddade personuppgifter kan det innebära att man får lämna hela sin familj eller någon eller några av sina familjemedlemmar. Det kan till exempel vara så att man måste skyddas från någon av sina föräldrar (eller båda). Det kan kännas svårt att bryta upp från personer som står en nära, trots att de kanske är anledningen till att man har skyddade personuppgifter. Suuhad, 13 år, berättar om sina blandade känslor:

Jag förstår att det är svårt att fatta, men det är olika känslor som finns där hela tiden. Ibland är jag så arg att jag vill att han ska dö. Andra dagar tänker jag att jag saknar honom men det går inte att säga till någon - ingen skulle fatta! (Suuhad, 13 år)

Det är viktigt att familjen som bor tillsammans efter flytten pratar med varandra om det som hänt - om känslor, tankar och vad man känner sig rädd för. Om du inte längre bor tillsammans med någon i din familj är det viktigt att du vänder dig till någon vuxen som kan stötta och hjälpa dig. Esmika, 17 år, berättar hur det blev för hennes familj efter att familjen splittrats:

Tidigare så kunde vi prata om både jobbiga och bra saker syskon emellan men eftersom vi alla är rädda så pratar vi inte alls med varandra. Det känns som vi inte vill skrämma varandra. Det är redan jobbigt som det är. Vet inte om vi någon gång kommer att bli den familj som vi varit. (Esmika, 17 år)

Om du har lämnat hela din familj och släkt kan ensamheten och saknaden bli särskilt svår. Det är därför inte ovanligt att barn och unga som brutit med familjen för att skydda sig mot till exempel hot, våld och kontroll väljer att gå tillbaka till sin familj. Tyvärr är det sällan en bra lösning. Det är därför mycket viktigt att du vänder dig till vuxna för att få stöd och hjälp. Det kan vara din förälder, kontaktperson eller socialsekreterare. Det kan också vara en lärare, mentor eller någon annan vuxen i din närhet som du har förtroende för. Det finns vuxna som har ansvar för att hjälpa dig när du har det svårt och jobbigt.

Det är bara vi nu, innan var kusinerna på besök men nu har vi bott här i snart fyra år och ingen av våra kusiner har varit här, det känns sorgligt på något sätt. (Oakly, 16 år)

Att leva med skyddade personuppgifter behöver inte innebära att man inte kan ha kontakt med någon i familjen eller släkten under tiden man lever med skyddet. Det beror på varför man har skydd och vem eller vilka man ska skyddas från. Det är därför viktigt att vuxna i din närhet hjälper dig att bedöma vem du kan träffa och var. Elena, 17 år, berättar hur man gjorde i hennes familj:

I början träffade vi sällan någon från släkten men nu fungerar det bättre. Vi måste tänka noga innan vi träffas Efter många diskussioner med polisen och så kom vi fram till att vi kunde träffa några av släkten genom att tänka säkert. Alltså inte träffas på den plats vi bor på utan på ett annat ställe. (Elena, 17 år)

Även Samah, 21 år, har en del goda råd om hur man kan fortsätta att ha kontakt med familjen och släkten. Kanske kan Samahs råd hjälpa även dig och din familj. Han säger så här:

Det behöver inte betyda att ni nu och för alltid ska vara exempelvis tre personer i familjen, det kan ändras med tiden. Man kan till exempel tänka att vi vara den "lilla familjen" i tre månader sedan får man se vilka man kan ta kontakt med. Det finns många olika sätt som kan göra det lättare att träffas. Ni kan träffas på en plats där ingen av er bor, som kanske ligger mittemellan. I så fall är det viktigt att ni tänker igenom allt som handlar om säkerhet. Är ni fler syskon som ska bo tillsammans kan det vara bra att du pratar med dina syskon, antagligen känner de precis som du. Det känns lättare att inte vara ensam. (Samah, 21 år)

Även Mona, 18 år, har ett tips att ge om du under en tid inte kan träffa en familjemedlem:

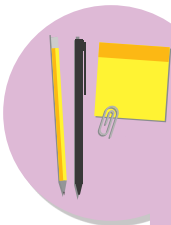
Det kan vara tufft olika perioder. Det hjälper att tänka att denna jobbiga situation inte med självklarhet behöver vara för alltid. Har du frågor till den personen som du inte kan träffa, skriv ner frågorna - en dag kanske du träffar personen. (Mona, 18 år)

Behöver du hjälp?

Om du behöver stöd och hjälp kan du kontakta Rädda Barnen. Det är en organisation som jobbar för barns rättigheter och hjälper barn i utsatta situationer.
raddabarnen.se

Organisationen BRIS – Barnens Rätt i Samhället, arbetar också för att hjälpa barn och unga. Hit kan du vända dig för att få stöd och hjälp. Hemsidan är bris.se. De har även ett telefonnummer som du kan ringa: 116 111.

Dina rättigheter

Om du är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck kan du hitta mer information på dinarattigheter.se. Det är en sida som också drivs av Rädda Barnen.

Flytta

Allt hände så fort, plötsligt var mitt rum borta med alla mina saker. Det var helt sjukt. Ingen hade sagt något till mig men de hade bestämt att vi skulle lämna allt och flytta. I början var jag bara sur, ville inte acceptera att jag var tvungen att lämna allt. Samtidigt tyckte jag inte om det nya stället. Det handlade inte om att det inte var fint utan att det inte var mitt, inga av mina saker var där. (Lilaz, 15 år)

Precis som i Lilaz fall tvingas barn och unga som lever med skyddade personuppgifter ofta att flytta utan att ha hunnit förbereda sig på en flytt. Att flytta innebär också att man måste bryta upp från skola och vänner och allt annat i vardagen som man är van vid. Att börja ett nytt liv på en annan plats kan kännas jobbigt och göra att man blir både arg och ledsen. Det kan därför vara viktigt att få prata med någon om sina känslor kring flytten. Ta kontakt med någon vuxen som du känner förtroende för och berätta om dina känslor. Det kan också vara viktigt att få tid att sörja den plats och det hem man tvingats lämna. Adam, 20 år, berättar om sina känslor:

Man kan bli så förbannad att man känner för att gå och slå dem som tvingat dig att flytta. Det hjälper inte för man kan inte gå dit. Men samtidigt kan man inte bara sluta vara arg. Det kan vara skönt att faktiskt bara vara arg i en stund, till och med skrika högt. Tyvärr finns inget man kan göra åt det utan bara gå vidare och försöka göra den nya platsen till något bra. De vuxna har svårt att fatta att man behöver vara arg ett tag, så då kan man kanske säga: låt mig vara en stund! (Adam, 20 år)

Det kan också hända att man flyttar till ett tillfälligt hem, en plats där man bara ska bo en kort tid. Om man vet att man snart måste flytta igen kan det göra det svårt att koppla av och känna sig hemma. Då är det viktigt att försöka hitta andra sätt att göra så att man känner sig lugnare: Skaffa nya vänner, hitta en fritidssysselsättning och göra sådant som man tycker är roligt. Salim, 18 år, har några bra tips som kan göra att det känns lättare:

Du ska aldrig tänka att du snart måste flytta igen. Då kan det bli mer stressande. Ibland kan sorgen över att ha behövt flytta sitta i under en lång tid efter en flytt. Det kan göra att du inte känner dig hemma i det nya. Det kan vara svårt att förklara det för en vuxen som kanske tror att barn bara kan sluta tänka på det gamla och börja tycka om det nya. Det kan då kännas jobbigt att få höra vuxna säga att man ska vara nöjd. Försök tänka att hemmet ska vara ditt tills vidare. Tänk ut hur du skulle vilja att ditt rum ser ut. Vad som skulle behöva ordnas för att just det rummet ska bli mer personligt, mer du. Det är okej att känna sorg över att du tvingats lämna något bakom dig, men den sorgen ska inte stanna många veckor, utan försök titta framåt snart igen. Även om det känns omöjligt vill jag säga att det går över efter en tid. Först sörja, sedan acceptera flytten och till sist börjar du säkert tycka att det nya är ditt. (Salim, 18 år)

Att flytta behöver inte kännas som något dåligt och jobbigt. Det kan vara väldigt olika från person till person. För Elena, 17 år, innebär flytten att hon kunde börja ett nytt liv utan att vara rädd. Hon säger:

Det känns bra, äntligen behöver jag inte vara rädd hela tiden, jag tittar på TV och spelar dator, det känns bra. (Elena, 17 år)

Ensamhet

Med skyddade personuppgifter så blir man ensam, till en början i alla fall. Det har varit sjukt jobbigt att acceptera. Det tar en sån kraft att inse hur väldigt ensam man plötsligt är. (Esmika, 17 år)

Det är inte ovanligt att känna sig sjukt ensam när du flyttat. Det jag vill säga är att du inte är ensam - utan de flesta unga som flyttar till ett nytt ställe känner sig mycket ensamma. I början kan det också vara svårt att lita på människor, vilket kan göra att ensamheten känns starkare. Det är en vanlig känsla och snart är du förbi den känslan också, särskilt när du får mer att göra, både i skolan och på fritiden. Samtidigt som det är viktigt att komma ihåg vem eller vilka du skyddas ifrån. Det är ju inte personer du träffar på skolan som är hotet, alltså är det helt okej att prata och umgås med dem. (Adam, 20 år).

Som Esmika och Adam säger kan ensamheten och oron att avslöja sin identitet vara som störst i början när man fått skyddade personuppgifter eller när man flyttat till ett nytt ställe. Då kan det kännas skönt att ha någon att prata med, någon som lyssnar och förstår. Tänk efter vilka personer du har som du kan ringa eller gå till när du känner dig ensam.

Till en början kan även rädslan att göra misstag som avslöjar ens identitet också göra att man drar sig undan och håller sig för sig själv. Mona, 18 år, berättar hur hon kände:

Det var helt sjukt i början. Jag var rädd för alla och ville helst bara vara en skugga. Jag var rädd både för att bli hittad men också utfrågad. Man borde få en tid att lära känna folk utan att de kunde se en liksom. Jag sa sällan något och på rasterna satt jag gärna för mig själv. Men efter någon vecka ville jag vara med och det kändes som om att ingen ville göra något med mig. Det blev lättare när jag började prata i klassen, svara på frågor och sånt. Precis som de efter en tid tänkte att hon är nog inte så farlig. (Mona, 18 år)

Vänner

Har du hittat någon kompis? Det frågade mamma om varje dag. Hon fattar inte hur svårt jag hade det. Att vara helt ny - ingen vill ju vara med en då. Jag kunde inte heller vara mig själv någon gång. Hur kan någon tycka om en som hela tiden drar sig undan och inte pratar med någon. Självklart ville jag ha en kompis, men jag visste inte hur jag skulle göra. (Elena, 17 år)

Det finns flera anledningar till att det kan kännas svårt att skaffa vänner när man lever med skyddade personuppgifter. Att behöva flytta ofta kan vara en anledning. Rädsla för att öppna sig för någon eller för att låta någon komma nära kan vara andra anledningar. Men att ha en vän eller flera vänner är lika viktigt när man lever med skyddade personuppgifter som om man inte lever med skydd. Det svåra kan vara att bestämma hur mycket man kan eller vill berätta om sin situation och sitt skydd utan att riskera sin säkerhet och trygghet. En del känner att de inte vill berätta något alls, andra känner ett behov av att berätta allt. Det är ett beslut man inte ska fatta ensam utan man ska be någon vuxen om hjälp. Det kan också vara bra att ta hjälp av en vuxen för att få tips om hur man kan skaffa nya vänner, både i och utanför skolan. Här ger Omar, 20 år, sina tips om hur man kan göra:

Det är viktigt att du får vänner. Vänner som du kan umgås och prata med. Du behöver inte berätta något om ditt skydd alls i början utan utgå från att du är som alla andra. Försök vara dig själv, det är svårt att försöka ändra sig hela tiden. Om du tycker att det är svårt att få kontakt med klasskompisarna, prata med läraren om hur han/hon kan hjälpa dig. Eftersom du lever med skyddade personuppgifter kan det göra att du är rädd för att få kontakt med någon eftersom personen skulle kunna fråga en massa, som du inte kan eller får svara på. Det är så för många av oss som lever med skyddade personuppgifter. Det känns alltid lättare när du sagt vad du behöver hjälp med. Är det så att du tycker att det är svårt att prata med din lärare, så kan du prata med kuratorn på skolan. (Omar, 20 år)

- Att leva med skyddade personuppgifter kan göra att man blir både arg, ledsen, frustrerad och uppgiven. Eller göra så att man känner sig ensam, annorlunda och missförstådd. Om och när känslorna kommer – prata med någon som du litar på!
- Det är inte ditt fel att du lever med skyddade personuppgifter!
- Du är inte ensam!
- Det finns vuxna som kan hjälpa och stötta dig!
- Du finns!
- Det finns hopp!

Här får du stöd

Behöver du prata med någon, men vet inte med vem? Då kan du ta kontakt med BRIS, Barnens rätt i samhället. Där finns det alltid någon som lyssnar och kan stötta dig. Du når dem på telefon 116 111 eller på [bris.se](https://www.bris.se).

Undanhålla sanningen

Jag skulle hitta på allt om mitt liv, vem jag var, vilka vi är och var min släkt bor. (Elena, 17 år).

När man får skyddade personuppgifter dyker det ofta upp massor av frågor om hur man ska förhålla sig till sitt gamla och nya liv, till sin gamla och nya identitet. Frågor som man själv har och som andra frågar en. Frågor som det inte alltid är så lätt att svara på. Särskilt inte när det kan innebära att man inte kan säga precis som det är för att man kan riskera att avslöja sin identitet. Det kan därför hända att vuxna säger att man inte får berätta något om sig själv, utan att man ska hitta på berättelser eller säga att man inte får berätta som det är. Men att inte få säga sanningen kan skapa konflikt och uppfattas som att vuxna säger att det är okej att ljuga. Det berättar Klara, 13 år, om:

Det som jag hade svårast att acceptera var när personalen på kvinnojouren sa att vi skulle tänka ut vad vi skulle svara när någon frågar varifrån vi kom. Jag förstod ganska snabbt att det handlade om att ljuga ihop något. (Klara, 13 år)

Även om det kan kännas som att man ljugar när man hittar på en berättelse eller förbereder svar på vissa frågor är det bra att göra det eftersom det kan vara svårt att hitta på svar i samma stund som man får en fråga. Så här säger Oakly, 16 år:

Det blir som mos i huvudet när ens förälder plötsligt säger, nu ska vi hitta på en berättelse som du kan använda när kompisarna undrar varifrån du kommer... (Oakly, 16 år)

Även Lilaz, 16 år, gjorde så att hon hade färdiga svar när frågorna kom. Hon säger:

Det viktigaste är att ha svaret klart när frågan kommer. Jag och min lärare pratade om det innan skolfotograferingen och kom överens om att jag skulle säga att jag skulle till läkare den förmiddagen. Det kändes bra att det var en överenskommelse med läraren, det kändes som mindre ljug liksom. (Lilaz, 16 år)

Både Klara och Oakly berättar hur de valde att hitta på berättelser och svar som låg nära sanningen genom att ändra på vissa detaljer och inte säga precis som det var. På så sätt kände de att de inte ljög. Färdiga svar kan ge en känsla av kontroll som både ger trygghet och ökar din säkerhet. Ta hjälp av någon vuxen du litar på och be om tips och råd vilka svar du kan förbereda utifrån just din situation. Kom ihåg att det är skillnad på att ljuga och hitta på svar för att skydda sig själv och kanske också sina närmaste för att kunna leva ett så normalt och tryggt liv som möjligt! Varför du lever med skyddade personuppgifter är inget du behöver berätta eller förklara för andra. Om du själv vill och tror att det kan hjälpa dig om du berättar är det viktigt att du först pratar med någon vuxen som känner till din situation och som du har förtroende för. Då kan den personen hjälpa dig att bestämma *vad* du kan berätta och för *vem*.

- Ta hjälp av någon vuxen som du har förtroende för och skapa tillsammans en berättelse om dig så att du har svar på frågor som dina kompisar eller vuxna kan ställa.
- Att undanhålla sanningen för din säkerhet är inte att ljuga!
- Berätta för andra hur du vill ha det för att du ska känna dig trygg och för att din vardag ska bli lättare.
- Ligg steget före – försök att vara väl förberedd på situationer innan de inträffar.

Man vill ju finnas!

Jag var en ganska tyst person tidigare, inte för att jag mådde dåligt utan jag bara var sådan. Jag trivdes med det och pratade när jag kände att jag ville prata. Nu måste jag vara tyst. Det är skillnad på att välja att vara tyst och vara tvungen. Känns som jag nu är en annan person än mig själv. (Liv, 15 år)

Självklart behöver man inte vara tyst för att man lever med skyddade personuppgifter. Ändå kan det hända att vuxna i ens omgivning säger att man ska vara tyst för att de är rädda för att man ska avslöja sitt skydd om man berättar för mycket om sig själv.

En del barn och unga som lever med skyddade personuppgifter berättar att de försöker att göra sig osynliga så att andra inte ska märka dem. Ibland försöker de att inte synas och höras mer än nödvändigt både för att de själva är rädda för att avslöja sin identitet och för att vuxna i deras närhet uppmuntrar dem till det. De berättar också att en del vuxna i deras omgivning behandlar dem annorlunda för att de lever med skyddade personuppgifter, något som gör att de upplever att de istället syns mer än alla andra och sticker ut från mängden. Att försöka vara osynlig och tyst fast man vill synas och höras som alla andra kan vara jobbigt. Det kan vara viktigt att känna sig som alla andra men på samma gång speciell. Salim, 18 år, beskriver det så här:

Det kanske är svårt att förstå, men man vill liksom vara någon som alla andra, inte utmärka sig så man blir konstig. Samtidigt vill man vara lite speciell, alltså på ett bra sätt så att man är lite populär... inte bara någon som gör konstiga saker och kompisarna skäms över en liksom. Mamma sa att jag skulle försöka tona ner mig så att inte alla la märke till mig. Det är det jag menar, så vill man inte ha det. *Man vill ju finnas!* (Salim, 18 år)

Det verkade som att ju mer jag kunde vara "ingen", desto bättre. Det kan inte vara meningen att det ska vara så! Det känns som det skulle göra det enklare för de vuxna om jag bara var i bakgrunden. Det är precis som de då kan slappna av och tänka att det inte händer mig något. (Klara, 15 år)

Klara använder orden ”att vara ingen” för att beskriva att hon inte fick höras och synas. Att hon inte fick samma uppmärksamhet och ta samma plats som sina klasskamrater. Omar, 20 år, använder samma ord. Han säger:

I början kan det vara svårt att vara ingen, låt det ta den tid det behövs. Det är lättare att vara mer tyst i början sedan kanske börja med att svara på frågor på lektionen. Det är lättare om du i början är tillsammans med den grupp i klassen som gör något tillsammans istället för att bara vara två personer. Det är svårt att vara själv med en person i början. (Omar, 20 år)

Att alla vill vara någon är självklart. Det är också självklart att alla är någon oavsett om man lever med skyddade personuppgifter eller inte. Det finns många sätt att känna att du är någon, att du finns, syns och hörs – att du finns! Till exempel genom att ha en fritidsaktivitet. Om du är duktig på något så kan det få dig att känna dig speciell och att andra ser dig.

Aktiv fritid

I början kan det kännas som att du aldrig kommer att kunna känna dig trygg. När du känner så är det viktigt att tänka att det kommer med tiden. Det tar ett tag att vänja sig vid sitt nya liv, samtidigt som det kan vara svårt att glömma sitt gamla. Men försök att tänka på här och nu! Se till att du har något att göra på dagarna efter skolan, en fritidsaktivitet eller så. (Mona, 18 år)

Livet med skyddade personuppgifter innebär en massa omställningar och förändringar. Det du brukade göra känns kanske inte längre helt självklart och det är lätt att känna sig vilsen när vardagen ändras. Att ha en aktiv fritid kan göra att saker känns lättare. Det gjorde det i alla fall för Lilaz, 16 år, hon säger:

Vissa vuxna tror att man måste vara hemma och glo i taket bara för att man har skyddade personuppgifter. Då hade jag inte klarat mig. Det är som om jag skulle dö långsamt. (Lilaz, 16 år)

För Lilaz var det viktigt att göra något roligt efter skolan. Hon var intresserad av fotboll. Skolan kontaktade en fotbollsklubb. I Lilazs fall skrev fotbollsklubben "skyddad" istället för hennes förnamn och "identitet" istället för att uppge Lilazs efternamn. Sedan skrev de in ett tillfälligt personnummer i datorn. Lilazs riktiga namn och personnummer hade en kanslist på fotbollsklubben på ett papper. På så sätt kunde Lilaz börja spela fotboll trots att hon har skyddade personuppgifter.

Acceptera aldrig att du ska avstå från en bra fritid. Du har lika mycket rätt att göra något som alla andra. Det som du måste tänka på är att inte skriva in namn, adress och personnummer på samma ställe i ett datorsystem. Fråga gärna vilka som kan få upp informationen. Det kanske bara är din klubb och då är det mindre risk att uppgifter läcker ut. Men är det så att alla i länet kan se informationen måste du vara mycket tydlig med att inga personliga uppgifter ska skrivas in. All den information som handlar om dig personligen ska skrivas för hand och lagras just hos den aktuella klubben och aldrig lämnas ut. Skulle någon ringa och fråga om dig så måste svaret alltid vara att du inte alls finns med i klubben. (Salim, 18 år)

Precis som Salim säger så behöver du inte avstå från att ha en aktiv fritid bara för att du har skyddade personuppgifter. Det viktiga är att vuxna hanterar dina personuppgifter på ett tryggt och säkert sätt så att du kan vara med i en klubb eller en organisation för att göra det du är intresserad av och tycker är roligt. Be någon vuxen om hjälp så att ni tillsammans kan ordna så att du får något att göra efter skolan.

- Ingen information om dig får skrivas in i föreningens, organisationens eller medlemsklubbens datasystem.
- Dina personuppgifter och annan information som handlar om dig personligen ska skrivas för hand och förvaras på ett säkert sätt.
- Lämna inte ut din bostadsadress utan adressen till Skatteverkets postförmedling.
- Förklara att om någon skulle kontakta föreningen/organisationen/klubben och ställa frågor om dig så måste de svara att du inte är medlem eller engagerad i deras verksamhet.
- Det är mycket viktigt att inga uppgifter om dig lämnas ut!

Att känna sig trygg och säker

Namnbyte

Namnbyte är inte en form av skyddade personuppgifter, men en del barn och unga som antingen har skyddet sekretessmarkering eller kvarskrivning känner att de också behöver byta namn. Här ger Elena tips om hur man kan tänka om man ska byta namn:

Om man behöver byta namn ha då inte bråttom att bestämma ett nytt namn. Ta gärna ett namn som du tycker om och kan känna är du. Kanske har du något smeknamn som du kan utgå ifrån. Låt aldrig någon bara bestämma vad du ska heta. Det kan ta ett tag innan du känner dig bekväm med ditt nya namn. Det gör inget - stressa inte, det kommer! Steg för steg. Kanske de där hemma också kan använda ditt nya namn så blir det lättare med tiden. Om du känner att det känns konstigt att byta namn så vill jag bara säga att vi är fler som tycker det. Det kan till och med vara dagar som jag har glömt att jag bytt namn och då reagerar jag inte när någon säger det. Ta det lugnt, det handlar bara om tid. (Elena, 17 år)

Som Elena säger kan det ta tid innan man känner sig bekväm med sitt nya namn. Oron för att man inte ska komma ihåg att man har nytt namn kan göra att man känner sig osäker. Man kan till och med glömma bort att man bytt namn de första dagarna eller veckorna. Det hände Liv, 15 år:

Jag hade bara glömt det, alltså att jag nu hette så. Flera hade ropat mitt namn under dagen, men jag hade glömt. Kom på det i bussen hem, vad skulle de nu tänka? Att hon inte ens vet vad hon heter? (Liv, 15 år)

Efter att ha glömt sitt nya namn några gånger kom Liv på hur hon kunde hjälpa sig själv genom att sätta ett kryss på handen, som en påminnelse. Det gjorde att Liv lättare kom ihåg att hon hade bytt namn igen.

Mona, 18 år, har en annan erfarenhet av namnbyte. Hon berättar att den skola hon gick i ville att hon skulle använda ett påhittat namn när hon var i skolan:

Så, nu heter du så här och det är det namnet du ska uppge i alla sammanhang. Skolan hade en policy att alla elever som börjar på skolan och har skyddade personuppgifter skulle få ett nytt namn. Det var helt sjukt, jag ville inte byta namn igen. (Mona, 18 år)

Mona vägrade finna sig i att skolan valt ett namn till henne. Hon gick till rektorn och berättade att hon inte ville ha ett påhittat namn eftersom hon redan hade ett nytt namn sedan fyra år tillbaka som klasskompisarna visste om. Mona sa att ytterligare ett nytt namn förmodligen skulle väcka en massa onödiga frågor hos hennes klasskompisar. Frågor som hon ville slippa.

Men även om man själv valt att byta namn för att känna sig tryggare och även om man själv fått bestämma sitt nya namn är det inte säkert att det känns rätt och lätt med ett namnbyte. Omar, 20 år, berättar hur han upplevde det:

Även om jag var med och valde namnet gick det inte att i förväg förbereda sig på vilken svår sak det är att plötsligt inte heta sitt namn...
(Omar, 20 år)

Det finns några saker som är viktiga att tänka på om man ska byta eller har bytt namn. Som när man ska resa till exempel. Om man har skickat in en anmälan om namnbyte till Skatteverket är det bäst att vänta på beslutet om namnbytet innan man bokar en resa eftersom namnet i passet eller på legitimationen måste vara samma som namnet på tåg-, flyg- eller båtbiljetten. Det är också viktigt att tänka på om man använder ett annat namn utan att ha ansökt om namnbyte till Skatteverket. Adam, 20 år, berättar vad som hände honom:

Jag hade använt mitt nya namn i föreningen och nu skulle vi iväg på träningsresa. Alla var nervösa och förväntansfulla inför resan. Jag var istället rädd att tränaren hade beställt resan i mitt nya namn för då skulle jag inte kunna resa. Visst hade jag kunnat säga till innan men jag kunde inte. Jag blev tyst liksom och bara väntade. (Adam, 20 år)

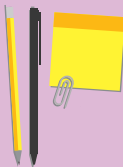
Här kan du läsa om Monas tips när man ska resa:

När du ska beställa resa så måste du göra det i ditt riktiga namn. Detta kan du prata med din ledare om enskilt, så att ingen av dina kompisar behöver veta om det. Din ledare behöver då beställa biljetten i det namn som står i ditt pass. När du sedan är på resan gäller självklart samma säkerhetstänk som när du är hemma, särskilt när det gäller bilder som laget tar och sedan lägger ut på sin hemsida. Det kan kännas jobbigt att inte vara som ens kompisar. Försök att inte tänka så mycket på det utan njut av att ändå kunna vara med på resan, trots att du kanske inte kan vara med på allt. (Mona, 18 år)

Ditt pass innehåller viktig information om dig som du ska hålla hemlig. Det bästa är därför att inte visa ditt pass för någon- inte ens ditt passfoto. Det kan vara svårt att säga nej om andra, till exempel en kompis, vill titta på din passbild. Försök ändå att hålla det för dig själv, och gå helst igenom passkontrollen sist så att det inte finns kamrater bakom dig som kan se ditt gamla namn. Om någon ändå får se ditt gamla namn och ställer frågor, är det viktigt att du direkt pratar med en vuxen så att ni tillsammans kan hantera situationen.

- Prata med någon vuxen om du vill byta namn.
- Tänk på att använda det namn som står i ditt pass eller på din legitimation när du bokar en resa av något slag exempelvis en tåg-, flyg- eller båtbiljett.
- Om du har skickat in en anmälan om namnbyte till Skatteverket är det bäst att vänta tills du fått beslutet om namnbytet innan du bokar en resa.
- Sätt ett kryss på handen för att påminna dig själv om att du har ett nytt namn.

För information om namnbyte se Skatteverkets och Patent- och registreringsverkets hemsidor: skatteverket.se och prv.se.

Trygghet och säkerhet

Trygghet är grundläggande behov och kan komma både inifrån och utifrån. Den kan finnas som en känsla inom dig, kanske som en känsla av kontroll över att både du och din omgivning vet hur man ska hantera ditt skydd. Känslan av trygghet kan också komma genom säkerhetsrutiner och handlingsplaner i skolan och hos myndigheter. Trygghet kan även skapas genom att saker omkring dig - i din vardag - fungerar utan för mycket problem, frågor och orosmoment. Att känna sig trygg och säker kan vara lättare sagt än gjort när man lever med skyddade personuppgifter. Särskilt inte när man som Lilaz har levt i en otrygg tillvaro redan innan hon fick skyddet. Hon uttrycker sina tankar om skyddet och trygghet så här:

Det är ju inte så att problemen började här, utan det kom av någon anledning och det var redan skitjobbigt innan vi fick skyddet. Ingen pratade med oss om det... Det sjuka, att ens pappa vill döda ens mamma. Egentligen så är tanken med skyddade personuppgifter att personen ska känna sig trygg. Det som känns helt sjukt är att det många gånger är tvärtom, man känner sig inte trygg med att leva gömd. Hade man varit trygg hade man inte behövt leva gömd och hur ska man känna sig trygg när man ska gömma sig hela tiden... från allt och alla? (Lilaz, 16 år).

Det grundläggande med att ha skyddade personuppgifter är att din identitet inte ska avslöjas. Det är därför viktigt att myndigheter och andra vuxna hanterar dina personuppgifter på ett säkert sätt. Även om det inte är ditt ansvar kan det vara bra att veta vad du själv kan göra.

- Ta alltid reda på hur dina personuppgifter kommer hanteras innan du lämnar ut dem.
- Om du känner dig osäker på om dina personuppgifter kommer att hanteras på ett säkert sätt är det bättre att vänta med att lämna ut dem.
- Ställ gärna frågan vilka som kan få tillgång till dina personuppgifter.
- Säg att dina personuppgifter inte får lämnas ut.

För att man ska kunna känna sig trygg är det viktigt att vuxna i ens närhet visar att de har kontroll och att de vet vad de ska göra för att skyddet ska fungera. Mona, 18 år, berättar vad hon varit med om:

Som när jag var på fritids när jag gick i femman. En personal sa: "Var inte rädd jag har koll, du kan gå ut och leka med de andra barnen." men jag kunde se hur nervös hon var i ögonen. Sedan sprang hon nästan efter mig ute på gården. På det sättet förstod jag att hon var rädd, hur skulle jag då kunna känna mig trygg?!

(Mona, 18 år)

Oakly, 16 år, har varit med om något liknande. Så här beskriver han sin upplevelse:

Det var ju inte så att mamma hade koll. Jag såg hur nervös hon var när vi skulle någonstans och hon sa många gånger, att tänk om det läcker ut var vi bor. Det var inte många vuxna som kändes säkra på hur man skulle skydda oss. Många sa till mig att jag själv skulle vara uppmärksam och ha kontroll över vad de vuxna gör med den information de får av mig. Hur ska jag då kunna slappna av? Jag skulle vara frågvis och aldrig glömma att fråga varför de vill veta... att utgå från att alla kan vara avslöjare om var jag finns. Hur kan jag då lita på någon? Eller känna mig trygg i de vuxnas sällskap? (Oakly, 16 år)

Det är vuxnas ansvar att se till att barn och unga som lever med skyddade personuppgifter känner sig trygga och säkra. Att fatta beslut om vad som är säkert är ett alltför svårt och stort beslut för ett barn eller en ungdom. Även om det kan kännas svårt att be om hjälp kan vuxna stötta dig i att hantera både det som varit och där du befinner dig nu.

Det där med vuxnas hjälp kan vara dubbelt. På samma gång som man behöver deras stöd och hjälp kan vuxnas omtanke kännas påfrestande och göra att man känner sig annorlunda i jämförelse med andra. Det kan helt enkelt bli jobbigt om vuxna bryr sig alldeles för mycket. Om de behandlar dig annorlunda för att du är skyddad eller för att de tycker synd om dig. Esmika, 17 år, beskriver det så här:

Självklart är det jobbigt med alla dåliga minnen - skitjobbigt! Men jag vill inte att vuxna ska ta upp det hela tiden. Man vill glömma och gå vidare, inte vara den som man tycker synd om. Det värsta är när de hela tiden säger att de tycker synd om en och kollar till en extra för att man ska vara glad och så... Det räcker ju att jag vet om att de vet. (Esmika, 17 år)

Mona, 18 år, har liknande erfarenheter av vuxnas omtanke och ger en del råd om hur du kan göra för att vuxna ska förstå:

Vissa vuxna tänker och tror att du ska känna dig trygg om de är "extra" snälla mot dig. Som om de genom att vara så snälla och tycka synd om dig hjälper dig att må bättre. Berätta för dem att det inte fungerar för dig. Det kan vara svårt i början, men kanske efter en tid. Förklara då hur du vill ha det, hur de kan göra för att det ska kännas bättre för dig. Kom ihåg att vuxna antagligen gör på det sättet för att de bryr sig och de kanske skulle tycka att det var bra om du berättar för dem hur de kan bli bättre på det. Det kan kännas svårt att prata med alla vuxna på skolan så att de fattar. Men det du kan göra är att prata med din klasslärare och be honom eller henne att berätta för de andra. Det är du som vet bäst hur du vill ha det, så därför är det viktigt att berätta. Du behöver bara säga hur du vill ha det utan att egentligen prata så mycket mer om det. (Mona, 18 år)

Det är viktigt att du känner dig trygg och säker i din vardag. Om du går i skolan är ett sätt att skapa en säkrare vardag att du känner dig trygg när du ska till och från skolan – till exempel genom att en vuxen skjutsar eller följer med dig. Även om det kan kännas jobbigt att inte kunna ta sig till och från skolan själv så är det viktigare att du känner dig säker än vad klasskamraterna tycker. Här berättar Mona hur hon tänker och känner:

Det kan vara jobbigt när dina klasskamrater får veta att du blir hämtad och lämnad till skolan, det är det för många av oss. Vissa har sagt att det hjälper att säga: "det har du inte med att göra", men då finns det också risk för att klasskompisar uppfattar en som otrevlig och då vill de inte vara snälla mot en. Du ska inte tänka att du är dum om du känner att du inte vill ha skjuts trots att de vuxna säger det, vi är många som inte vill ha skolskjuts och istället vill vara som alla andra. Ibland kan de säga att du behöver hjälp eftersom du lever med skyddade personuppgifter men då ska det kännas OK för dig att säga, "nej tack!" (Mona 18 år)

Man kan ansöka om polis- och jourlarm, som Mona tipsar om, men det är inte helt lätt att få personlarm. Det finns också andra sätt att göra din vardag säkrare till exempel genom att tillsammans med någon vuxen göra upp en plan hur ni ska göra om du blir kontaktad av den eller de personer som du ska skyddas från. Eller om någon annan hotfull situation skulle uppstå. Mona säger:

Gör en nödplan tillsammans med en vuxen, till exempel med din förälder/kontaktperson, om vad du kan göra om någon som inte får hitta dig hittar dig. Prata gärna med polisen om vad som skulle kunna hjälpa dig att känna dig säker. Det känns bättre att veta att man själv kan skydda sig om något skulle hända, som att ha ett larm till exempel. Larmets ljud gör att du får andras uppmärksamhet. (Mona 18 år)

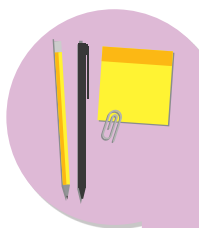

- Det är myndigheter och vuxnas ansvar att du ska känna dig trygg och säker. Att fatta beslut om vad som är säkert för dig är ett alltför svårt beslut att fatta själv om man är barn eller tonåring. Be vuxna om hjälp för att göra din vardag trygg och säker.
- Prata med vuxna i din närhet och gör upp en plan för hur ni ska göra om du skulle känna dig hotad eller om den eller de personer som du ska skyddas ifrån tar kontakt med dig (skolan, hemma, arbetet, fritiden).
- Det kan vara bra att inte berätta allt för mycket om anledningen till att du har skyddade personuppgifter. Det viktigaste är att de som behöver veta av praktiska skäl får information om att du lever med skyddade personuppgifter och inte varför.
- Spar gärna nummer i din mobiltelefon till personer eller myndigheter som kan vara bra att kontakta om du behöver hjälp, har frågor eller känner dig rädd.
- Det är inte ditt ansvar att skyddet ska fungera!

Kontaktförbud

Det bästa är om den du ska skyddas från får kontaktförbud, då kan inte den komma nära er, det är tryggt och bra. (Salim, 18 år)

Det kan hända att den du skyddas från har kontaktförbud, något som innebär att personen inte får kontakta eller besöka dig. Om den du ska skyddas från har kontaktförbud kan det vara bra att veta hur du ska göra om du – fast det inte borde hända – skulle bli kontaktad. Prata med någon vuxen så att du känner dig trygg i vad du ska göra om det ändå skulle ske. Det är väldigt viktigt att polisen får veta att du blivit kontaktad, trots förbudet.

Kontaktförbud hette tidigare besöksförbud. Ansökan om kontaktförbud görs hos polisen. Åklagaren fattar beslut om en person ska få kontaktförbud eller inte. Den som har kontaktförbud får inte ta kontakt genom att personligen söka upp personen eller genom telefon eller Internet (t.ex. mejl, chatt, sociala forum, etc.). Om du vill veta mer om kontaktförbud ring polisen på 114 14 eller besök polisens hemsida: polisen.se.

Att möta myndigheter

Sjuk- och tandvård

Det är bra om du gör upp en plan tillsammans med din förälder eller kontaktperson hur ni ska göra om du behöver sjuk- eller tandvård. Planen bör vara att du alltid ska be din förälder eller kontaktperson att ringa eller följa med dig till vårdcentralen, sjukhuset eller tandläkaren beroende på vilken vård du behöver. Det är också bra om ni har en berättelse som du känner dig trygg med och färdiga svar på frågor som man kan tänka att de kommer att ställa om du behöver kontakta vården. Ni kan också kontakta er vårdcentral och tandläkare för att berätta hur ni vill att de hanterar dina personuppgifter för att kontakten med vårdcentralen och tandläkaren ska fungera säkert och smidigt om och när du behöver sjuk- eller tandvård. Bland annat är det viktigt att personalen inte ropar upp ditt namn eller personnummer högt i väntrummet. Ett annat råd är att kontakta sjukvårdsrådgivningen för att få koll på vilka vaccinationer du ska ta i vilken ålder så att ni kan förbereda er för dessa. Det kan också vara bra att veta att det inte fungerar att skriva ut medicin elektroniskt när du har skyddade personuppgifter. Istället får du eventuella mediciner på pappersrecept.

Samah, 21 år, berättar om sina erfarenheter av sjukvården och har en del råd på hur man kan göra för att kontakten med vården ska fungera. Han säger:

Jag tycker det är lättare att ligga steget före. Genom att förklara hur du vill bli kontaktad får du kontroll över situationen. Det är bra om de har ett telefonnummer som de kan nå dig på men det måste vara till ett kontantkort som aldrig blivit registrerat. Redan när du anmält att du kommit kan du påminna att de inte får ropa upp ditt namn. Kom då överens med personalen vad de ska säga istället. Till exempel att de säger besök till... Eller besök bokat klockan... Om du ska läggas in på sjukhus, är det bra att säga att de aldrig får berätta att du finns på sjukhuset. Det kommer att kännas lättare om du vet hur personalen kommer att göra. (Samah, 21 år)

- Gör en plan tillsammans med din förälder eller kontaktperson hur ni ska göra om du behöver sjuk- eller tandvård.
- Kontakta vårdcentralen och tandläkaren för att berätta hur ni vill att de hanterar dina personuppgifter.
- Ha koll på vilka vaccinationer du ska ta i vilken ålder så att ni är förberedda.
- Ha färdiga svar på frågor som du kan tänkas få om du behöver kontakta vården.
- Använd berättelsen om dig i kontakten med vården.

Myndigheter

Vilken myndighet du än är i kontakt med, så vägra få ett tillfälligt personnummer! Det strular bara till det för dig om du behöver hjälp från andra myndigheter. Personnumret ska stämma. Namnet och adressen behöver aldrig stå med. Tänk på att det kan vara bra om exempelvis vårdcentral eller tandläkare har ett telefonnummer som de kan nå dig på. Telefonnumret ska då vara hemligt, oregistrerat och gärna vara knutet till ett kontantkort. Då blir risken mycket mindre att numret kan spåras till dig. Att mötas av personer som inte vet hur de ska hantera dig och dina uppgifter är inget ovanligt. Vi är många ungdomar som råkar ut för detta runt om i Sverige varje dag. Vi kan bli frustrerade, osäkra och ledsna när det händer. Det är ju myndigheters ansvar att veta hur de ska hantera dina personuppgifter, men det kan ändå kännas bra att ha kontroll över sin egen situation. (Samah, 21 år)

Samah har helt rätt. Det är myndigheters ansvar att veta hur de ska göra i kontakten med barn och unga som har skyddade personuppgifter. Men precis som Samah säger så händer det att myndigheter inte vet hur de ska göra. Det är aldrig barns och ungas ansvar att se till att vuxna och myndighetspersoner gör rätt när de möter barn och unga, men det kan ändå vara bra att veta vad som gäller. Omar, 20 år, har genom åren med skyddade personuppgifter lärt sig hur man kan underlätta kontakten med myndigheter.

Här delar han med sig av sina råd:

Ha för vana att ta med dig intyg på att du har skyddad identitet. Det intyget fick du när du beviljades skydd från Skatteverket. Ha själv koll på vad förmedlingsuppdrag betyder, alltså att all post som ska till dig ska först skickas till Skatteverket. Ditt personnummer måste stå på kuvertet som sen läggs i ett större kuvert som alltså skickas till Skatteverket. När Skatteverket öppnar kuvertet och ser ditt personnummer så förstår dom att det är post till dig och skickar kuvertet vidare till dig. Berätta för de myndigheter du väntar post från att det kan ta över en vecka för dig att få post från dom. När det gäller dina uppgifter som du ska lämna för registrering så är det namn: skyddad och efternamn: skyddad, personnummer måste du uppge och så adress: Skatteverket. På detta sätt skyddar du ditt namn. (Omar, 18 år)

- Det är aldrig barns och ungas ansvar att se till att myndigheter gör rätt när de möter barn och unga, men det kan ändå vara bra att veta vad man bör tänka på när man kontaktar eller besöker en myndighet.
- Fråga hur de hanterar personer med skyddade personuppgifter. Har de inga rutiner be att dina personuppgifter sparas manuellt.
- Ta med dig en kopia på Skatteverkets beslut om att du har skyddad identitet.
- Uppge Skatteverkets postförmedlingsadress.
- Berätta att det kan ta längre tid för dig att få post.

Skatteverket

Det är Skatteverket som beslutar om vem som ska få skyddade personuppgifter. Det är viktigt att veta att skyddet gäller en viss tid och att man måste ansöka om förlängning hos Skatteverket innan skyddet går ut. Det kan kännas tryggt att ha telefonnumret till sekretessgruppen på Skatteverket så att du kan ringa dit om du har några frågor.

Det är bra om du får numret till sekretessgruppen. De är dom som beslutar om du ska fortsätta ha skyddade personuppgifter eller inte. Ha numret sparat hos dig så du kan ringa dit när du behöver ha svar på någon fråga. Om de inte kan svara, fråga vem som kan svara. Vissa svar har polisen, andra socialtjänsten eller sjukvården. Om ni väntar på besked om ni ska få förlängt skydd kan du vara mycket orolig, det är ganska vanligt att vara orolig. Du kan ringa och säga det till sekretessgruppen. Det kommer att kännas bättre att göra något istället för att tänka på vad resultatet kommer att bli hela tiden. Fråga gärna sekretessgruppen om de har kontaktuppgifter till någon som kan skyddad identitet, det kan vara mycket värt när du står inför en fråga du inte vet svaret på. (Adam, 20 år)

- Be någon vuxen att hålla koll på hur länge ditt skydd gäller så att denna person kan hjälpa dig att kontakta Skatteverket i god tid för att ansöka om att förnya skyddet.
- Kopiera Skatteverkets beslut om skyddet så att du kan intyga att du har skyddade personuppgifter. Det kan behövas i kontakt med myndigheter och i andra situationer.
- I beslutet om skyddet står din handläggares telefonnummer. Spara telefonnumret så att ni kan ringa handläggaren om du har frågor om skyddet.

Det är också Skatteverket som förmedlar din post. Skatteverket har sex kontor runt om i landet som ansvarar för att post till personer med skyddade personuppgifter hanteras på ett tryggt och säkert sätt. Det är därför viktigt att du *aldrig* uppger din bostadsadress utan *alltid* skriver adressen till det skattekontor som förmedlar din post. Det innebär att din post inte går direkt från avsändaren till dig utan först till Skatteverkets postförmedling. Det kan därför ta längre tid för dig att få din post. På Skatteverkets hemsida kan du hitta de sex postförmedlingsadresserna och läsa mer om hur förmedlingen av post fungerar.

- Skriv upp adressen till det skattekontor som förmedlar din post (finns i beslutsbrevet och på Skatteverkets hemsida) så att du alltid har den tillgänglig om du behöver uppge din adress.
- Lämna aldrig ut din bostadsadress utan endast Skatteverkets postförmedlingsadress.
- Det kan vara bra att informera exempelvis din skola eller andra som eventuellt kommer att sända post till dig att det tar längre tid när den går genom Skatteverkets postförmedling.

Polisen

Skulle vara skönt att veta vad polisen gör om jag ringer och behöver hjälp. Skolan säger att de ringer polisen om något skulle hända men vad gör polisen då? (Lilaz, 16 år)

Polisen är en annan myndighet som kan vara bra att kontakta om du har skyddade personuppgifter. Lilaz, 16 år, tog kontakt med polisen där hon bor efter det att hon levt med skydd i tre år. Hon fick träffa en polis för att ställa frågor om vilken hjälp hon kunde få från polisen. Även om polisen inte kunde ge svar på alla Lilazs frågor kände sig Lilaz trygg av att veta att polisen tar telefonsamtal om larm från ungdomar med skyddade personuppgifter mycket allvarligt. Det vill säga, de skulle prioritera Lilaz om hon skulle behöva hjälp i en akut situation. Lilaz beskriver besöket som mycket positivt och lugnande. Det kändes skönt att veta att polisen kunde hjälpa henne i ett akut läge.

Adam, 21 år, ger sin syn både på polisens roll i att hantera din säkerhet och polisens möjlighet att hjälpa dig att skydda dig från den som du ska skyddas från. Adams förhållningssätt och tankar kanske kan hjälpa dig. Han säger:

Att få komma till polisen och prata med dem om hur du själv kan skydda dig kan vara mycket bra. Så ta och boka ett samtal med polisen, skriv ner alla dina frågor och ställ dem direkt till polisen. Även om du aldrig behöver ringa så känns det bra att veta vad polisen gör om du någon gång behöver hjälp. Lagar och regler är ibland svåra att förstå. Flera av oss har ställt samma fråga: varför inte bara bura in de som hotar istället för att vi ska gå omkring och vara rädda? Det skulle kännas mer rätt och logiskt, så det är inte konstigt om du skulle känna dig sur, förbannad eller ledsen för att det inte är så. Det är svårt att bura in någon, om ord står mot ord. Det vill säga, att du säger att den som hotar gör allt för att hitta dig och den personen säger att den inte alls gör det. Det behövs mycket bevisning för att bura in någon. Tyvärr får vi bara acceptera att det är så och istället bli duktiga på att skydda oss själva. Alltså gör vi bäst i att bli bra på det, genom att exempelvis prata om det med polisen, som ska ha kunskap om hur vi kan skydda oss själva! (Adam, 21 år)

Skolan

Varje skola ska kunna ta emot elever som lever med skyddade personuppgifter. Det är kommunens ansvar att du får den skolundervisning som du har rätt till. Om du av någon anledning inte kan vara på skolan för att få undervisning ska skolan ordna så att du får undervisning hemma, på det skyddade boendet eller får distansundervisning. Det är också viktigt att du får börja i skolan så snart som möjligt när du har flyttat till en ny kommun. Ju fortare du kommer i gång med skolundervisningen desto bättre.

Behöver du hjälp?

Om du känner att vuxna inte tar sitt ansvar, eller att skola och myndigheter i samhället inte gör det kan du vända dig till Barnombudsmannen. Det är en myndighet som företräder barns och ungas rättigheter och intressen. På Barnombudsmannens hemsida kan du också läsa mer om skyddade personuppgifter. barnombudsmannen.se

Handlingsplaner och rutiner

Det värsta var att vi i den första skolan jag gick på inte ens tänkte på det här med sjukanmälan, varken vi eller skolan hängde liksom med. Sådana saker borde bara fungera. (Lilaz, 16 år)

Det är skolans ansvar att det finns handlingsplaner och rutiner för elever med skyddade personuppgifter. Skolans personal ska bland annat veta hur man hanterar de skyddade elevernas personuppgifter och hur man gör vid sjukanmälan för elever med skyddade personuppgifter. Skolan bör ha rutiner för att vara säkra på att de har kontakt med rätt förälder/kontaktperson. Till exempel genom att din förälder/kontaktperson använder ett lösenord som skolan bestämt. Det är också mycket viktigt att skolan tar fram en plan tillsammans med dig och din förälder/kontaktperson för hur skolan ska göra om du skulle känna dig hotad eller om något händer på skolan, till exempel att någon du ska skyddas från tar kontakt med eller kommer till skolan.

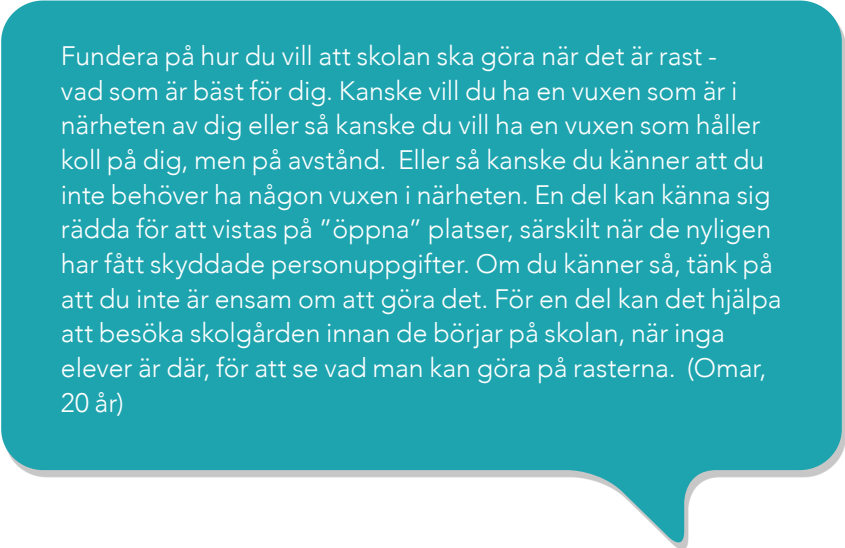
Det kan vara svårt att avgöra hur många på skolan som behöver veta om att man har skyddade personuppgifter. All personal behöver kanske inte känna till skyddet för att du ska vara trygg och säker i skolan. Det beror ju också på hur du känner. Vissa tycker att det är lättare att vara i skolan ju fler personer som vet om att de har skyddade personuppgifter, medan andra inte vill berätta för fler än nödvändigt. Prata med din förälder/kontaktperson och berätta sedan för din lärare eller rektor hur du vill ha det. Som Samah säger kan det även vara bra att bestämma om andra elever ska få veta att du har skyddade personuppgifter eller inte:

Det är viktigt att du tillsammans med förälder eller kontaktperson säger till om du vill att de andra eleverna i klassen ska få veta att du har skyddade personuppgifter eller inte. Det är du som bestämmer. Är det så att du inte vill att någon ska veta så prata med din lärare hur ni kan hjälpas åt med det.
(Samah, 21 år)

Klasslistor

När du har skyddade personuppgifter kan det hända att du inte finns med på klasslistan därför att dina personuppgifter inte finns registrerade i skolans datasystem. Det kan ändå kännas viktigt att bli uppropad som alla andra i klassen. Om du vill bli det så är ett sätt att lösa det att dina lärare får skriva ditt namn för hand på klasslistorna. Det kan du och din förälder eller annan kontaktperson ta upp med rektorn i så fall. Då kommer du inte att finnas med på den klasslista som lämnas ut till dina klasskamrater.

Rast

Fundera på hur du vill att skolan ska göra när det är rast - vad som är bäst för dig. Kanske vill du ha en vuxen som är i närheten av dig eller så kanske du vill ha en vuxen som håller koll på dig, men på avstånd. Eller så kanske du känner att du inte behöver ha någon vuxen i närheten. En del kan känna sig rädda för att vistas på "öppna" platser, särskilt när de nyligen har fått skyddade personuppgifter. Om du känner så, tänk på att du inte är ensam om att göra det. För en del kan det hjälpa att besöka skolgården innan de börjar på skolan, när inga elever är där, för att se vad man kan göra på rasterna. (Omar, 20 år)

Som Omar säger är det viktigt att du och skolan tillsammans gör en plan för rasterna så att de blir bra för dig. Särskilt om du tycker att det är jobbigt att gå ut på rasterna för att du blir orolig. Om du känner dig orolig kan det kännas bättre att rastvakten eller någon annan vuxen finns med dig på rasten eller i närheten av dig.

Foton

I de flesta skolor tas skolfoton en gång per läsår. Många skolor har också skolkataloger med klassfoton på alla klasserna. Om du har skyddade personuppgifter ska du inte vara med på klassfoton och i skolkataloger eftersom din identitet kan bli avslöjad. Däremot kan du ta foton bara på dig om du vill och om skolan ansvarar för att det sker på ett säkert sätt. Om du inte vill ta några foton på dig är det bra om du tillsammans med din förälder/kontaktperson bestämmer hur ni ska göra när det är dags att ta skolfoton. Skolfotograferingen kan göra att man känner sig utanför och att vara den som inte finns med på skolfotot eller i skol- katalogen kan vara tungt. Klara, 15 år, berättar hur hon kände det:

Det är en sorg varje gång klassen ska fotograferas. Jag vill så gärna vara med och finnas i katalogen som alla andra. (Klara, 15 år)

Det finns även andra tillfällen i skolan när du kan riskera att bli fotograferad. Som med dina klasskamraters eller andra elevers mobiltelefoner eller vid skolavslutningar, uppträdanden, luciafiranden och skolutflykter. Omar, 20 år, säger så här:

Är det så att ni ska spela teater för alla elever i skolan, så kan du vara med. Om det är så att teatern spelas i skolan och det inte filmas eller fotograferas så går det bra. Det är lättare om det är skolan som bestämmer att föräldrar inte får fotografera i skolan. Då handlar det inte om dig utan det är skolan som bestämt denna regel. (Omar, 20 år)

Utflykt

Ser hur alla kompisarna jublar av lycka över att vi ska till badhuset i en stad som ligger sex mil från oss. Vet inte vart jag ska ta vägen, blir helt skakis. Vet inte vad jag ska säga eller göra. Kan inte säga något när läraren berättar, utan sitter vid min bänk och tänker. Efter att alla gått hem säger jag till läraren att jag inte kan följa med. Han är schyst och gör ingen stor affär av det, säger att jag får fundera på vad jag ska hitta på när de andra åker iväg. Men jag blir förvånad att han säger att jag får komma på vad jag ska säga till kompisarna, men jag vill inte säga något till dem. Har svårt att fundera ut något bra svar om varför inte jag ska vara med. Det tänker jag på hela eftermiddagen. (Liv, 15 år)

Precis som för Liv kan det hända att man inte kan följa med på utflykter med skolan eller på klassresor för att man har skyddade personuppgifter. Det kan göra att man blir både arg och ledsen. Men ibland kan det gå att ordna, om man har planerat i förväg. Prata med din förälder eller din kontaktperson om hur du vill att skolan ska göra för att du ska kunna följa med på utflykter. Eller vad du ska göra, eller var du ska vara de gånger klassen ska på utflykt och du inte kan följa med. Sedan kan ni prata med din lärare eller med rektorn om hur ni vill ha det.

Det är också bra om läraren talar om för dig vad hon eller han planerar för utflykt innan hela klassen får veta. På så sätt får du och din förälder eller kontaktperson tid att tänka om du kan följa med, eller fråga läraren om det går att ändra på planerna så att du följa med. Om det tipsar Omar:

Tala gärna om för din lärare att du tycker att det är viktigt att läraren pratar med dig innan han eller hon berättar om för hela klassen om en planerad utflykt eller en klassresa. Det handlar alltid om att ligga ett steg före hela tiden. Om det ändå är så att du hamnar i en situation där läraren berättar om en utflykt du inte kan följa med på, ta det lugnt. När du sedan är ensam med läraren så tala om att du inte kan följa med och fråga vad du ska göra istället. (Omar, 20 år)

Betyg

Självklart kan även du som har skyddade personuppgifter få betyg när du går ut skolan trots att du inte finns registrerad i skolans datasystem. Om det skulle vara så att de på din skola inte vet hur de ska göra för att du ska få dina betyg så kan skolan få information om det från Skolverket.

Busskort

Om du går i en skola som ligger långt ifrån där du bor har du rätt till busskort. Din förälder/kontaktperson kan ansöka om busskort i din hemkommun som också betalar för busskortet.

Studiemedel

När man börjar i gymnasiet har man rätt att ansöka om studiemedel från Centrala Studiestödsnämnden, CSN. När man har skyddade personuppgifter får man inte ansökningsblanketter automatiskt när man börjar gymnasiet. Istället måste du och din förälder/kontaktperson ta kontakt med CSN. När man ringer till CSN blir man ombedd att knappa in sitt personnummer innan man nått fram till en handläggare. Man kan då låta bli att knappa in personnumret och vänta tills man kopplas vidare och sedan fråga efter en handläggare för personer med skyddad identitet. Om man istället väljer att skriva in personnummer, kommer det att blinka sekretess och obehöriga handläggare kommer inte att kunna se personnumret, utan man kopplas direkt till en sekretesshandläggare. Det är vanligt att man får vänta länge på sina CSN-pengar även om man inte har skyddade personuppgifter, men det kan ta ännu längre tid för den som har det. Det är därför bra att ansöka om studiemedel i god tid innan du ska börja gymnasiet. Kontakta skolans studievägledare, kurator eller någon annan vuxen som kan hjälpa dig med ansökan.

Samah, 21 år, har en del tips om studiemedel och CSN som kanske kan vara bra även för dig:

Du och din förälder/kontaktperson ska ansöka om studiemedel. Ta hjälp av kuratorn på skolan. Ring CSN, men det kan vara lång telefonkö. Det bästa är att ringa på sommaren eller i mitten av månaden - då kan det vara mindre köer. Begär att få prata med en behörig handläggare som kan hjälpa personer med skyddade personuppgifter. Att själv ha kontroll över situationen gör att du blir mindre stressad. (Samah, 21 år)

- Kontakta Centrala Studiestödsnämnden (CSN) i god tid innan du ska börja gymnasiet för att be om en ansökningsblankett om studiemedel.
- Kontakta skolans studievägledare, kurator eller någon annan vuxen som kan hjälpa dig med ansökan.

Praktik

Om du ska ha praktik så är det bra att du och din förälder/kontaktperson pratar med din lärare i god tid före praktiken om hur det ska ordnas på ett bra sätt för dig. Till exempel kan ni behöva prata om hur dina personuppgifter ska hanteras och vilka arbetsplatser som kan fungera för dig utan att du behöver vara orolig. Det kan vara bra att din praktikplats ligger på den ort där du bor.

- Be någon vuxen på skolan att ni tillsammans gör upp en plan för hur ni ska göra om du skulle känna dig hotad eller om den eller de personer som du ska skyddas ifrån tar kontakt med dig i skolan.
- Se till att skolan ordnar så att dina inloggningsuppgifter inte kan kopplas till ditt namn eller personnummer.
- Du ska inte vara med på klassfoton och i skolkataloger eftersom din identitet kan bli avslöjad. Däremot går det bra att ta foton bara på dig om du vill och om skolan ansvarar för att det sker på ett säkert sätt.
- Det är bra att tillsammans med din förälder/kontaktperson bestämma hur ni ska göra innan det är dags att ta skolfoton så att ni har en plan för vad ni ska säga till dina klasskamrater.

Att söka jobb

I en del kommuner lottas sommarjobben ut till ungdomar som fyllt 18 år. Lottningen görs genom att kommunen får namnen på ungdomar i denna åldersgrupp via folkbokföringsdatabasen. Om du har skyddade personuppgifter finns inte ditt personnummer med i folkbokföringsdatabasen och du får därför inte samma chans till ett sommarjobb. Det kan vara frustrerande att inte ha samma möjligheter som alla andra ungdomar. Salim, 18 år, säger:

Kommunen där jag bor lottar ut arbete till gymnasieelever varje sommar. Jag ville också vara med! De sa nej, men då gick jag till kvinnojouren och de fick hjälpa mig att prata med dem. Jag fick inget jobb men det var viktigt att jag också hade en chans som alla andra. Hon på kommunen menade då att det inte skulle fungera att jag var med. Hon på kvinnojouren gav då förslag på hur kommunen kunde göra och då fick jag med i utlottningen. Det kändes helt rätt. (Salim, 18 år)

Salim löste problemet på följande sätt, namn och personnummer gavs till den person som skulle sköta utlottningen på kommunen. Personen skulle förvara uppgifterna på ett papper och inte i datorsystemet. Däremot skrev hon in xx som namn och xx som efternamn i datorsystemet. När den lottningen pågick var alltså Salim med. Om datorn sedan skulle visa att xx hade blivit vald kunde ansvarig person på kommunen lätt förstå att xx var Salim. På så vis kunde Salim vara med i utlottningen av sommarjobb.

Har man skyddade personuppgifter kan det vara svårt att ansöka om jobb – både sommarjobb och andra anställningar – som annonseras i platsannonser och på Arbetsförmedlingen. Det har Adam, 20 år, erfarenhet av:

Man tänker inte på det innan, men det är ett inte helt lätt att söka jobb. Det kan också vara svårt när man väl får ett jobb. Det kan handla om att jobbet undrar varför man har skyddade personuppgifter precis som de tror att man är en brottsling bara därför. Men ibland tror jag att de också blir rädda om de får reda på att det är på grund av våld och hot man har skyddet. Då är det precis som de tror att någon ska komma och skjuta ner arbetsplatsen. Ett annat problem är att många arbetsplatser vill att man ska ansöka genom att registrera sig på någon extern jobbsajt. I så fall ska man inte lämna uppgifter som kan avslöja ens identitet. (Adam, 20 år)

För Adam var det viktigt att hitta ett jobb, men rädslan för vilka frågor han skulle kunna få på en anställningsintervju gjorde att han inte var särskilt aktiv i sitt sökande. Genom en praktikplats under sista året på gymnasiet fick han sitt första jobb. Arbetsplatsen visste redan om att han hade skyddade personuppgifter så allting gick lättare när han skulle anställas.

Det är viktigt att du tillsammans med någon du känner dig trygg med gör upp en berättelse som du kan använda när ska träffa Arbetsförmedlingen eller när du ska på anställningsintervju. Den berättelsen kan du även använda i kontakten med personer på din arbetsplats när du fått ett jobb. Samaha och Mona har också en del tips och råd hur du kan göra när du söker jobb. Kanske kan dessa fungera även för dig:

Att hela tiden vara rädd för vilka frågor som väntar gör att du låser dig i en rädsla som gör det omöjligt för dig att söka eller vilja ha något jobb. Samtidigt som många av oss inte har så mycket att göra på sin fritid. Ett jobb skulle alltså vara guld värt. Sök upp någon i din närhet som du kan bolla tankar med, kanske en syo på skolan. Vilka frågor kan en arbetsplats ha när de anställer? Vad kan vara naturligt och nyttigt att ha i det personliga brevet utan att avslöja sig för mycket? Du ska skriva så att de blir intresserade av att träffa dig, samtidigt som du inte ska skriva uppgifter som kan vara känsliga, exempelvis din adress och saker om din familj. Du behöver självklart inte nämna att du har skyddade personuppgifter i brevet. Det kan vara bra att berätta om skyddet om du får komma på intervju, men berätta inte allt för mycket om anledningen till att du lever med skydd. Säg inte allt, då kanske du riskerar att skrämma dem i onödan. (Samah, 21 år)

Skriv inte allt om dig själv i det personliga brevet. Det är många av oss som känner sig osäkra och även illa till mods när det kommer till att skriva ett personligt brev. Tänk på att lyfta det som du är duktig på och varför just du skulle passa på den önskade arbetsplatsen. Det som du inte ska skriva är adress och inget om att du lever med skyddade personuppgifter. En kontaktuppgift kan vara mailadress ("gmail" är en bra mejl att använda sig av) eller ett mobilnummer, oregistrerat nummer som hör till ett kontantkort. Det kan vara bra att lämna brevet personligen, många arbetsplatser brukar uppskatta det. Vid anställningsintervjun kan du berätta om skyddet om det verkar se ljust för dig att kunna få jobb där. Tänk på att aldrig skriva din adress utan alltid hänvisa till Skatteverket. Skattetabell går att få genom att ringa Skatteverkets sekretessgrupp och begära att de skickar den till dig. Tappa inte modet! Trots att det känns krångligt, så kan det vara värt besväret när du väl får jobbet. (Mona, 18 år)

Arbetsförmedlingen

Ta med en kopia på Skatteverkets beslut om att du har skyddade personuppgifter när du besöker Arbetsförmedlingen första gången. Många Arbetsförmedlingar har rutiner för hur de ska hantera personer med skyddade personuppgifter, exempelvis att endast en person på det aktuella kontoret har tillgång till informationen om de arbetssökande som har skyddade personuppgifter. För säkerhets skull kan det vara bra att fråga vilka rutiner din Arbetsförmedling har. Grundregeln att inte skriva ner din bostadsadress gäller även hos Arbetsförmedlingen, skriv bara förmedlingsadressen till Skatteverket.

Anställning

Även om man kan tycka att alla arbetsgivare borde veta hur man ska hantera anställda som har skyddade personuppgifter är det inte självklart att din arbetsplats vet hur de ska göra. Framförallt rör det sig om uppgifter som din arbetsgivare behöver för ditt anställningskontrakt och för administrationen av din lön. Om din arbetsgivare inte vet hur de ska göra kan du säga att de kan kontakta Skatteverket för att få hjälp.

- Fråga vilka rutiner din Arbetsförmedling har för personer med skyddade personuppgifter.
- Ta med en kopia på Skatteverkets beslut om att du skyddade personuppgifter när du besöker Arbetsförmedlingen första gången.
- Berätta att du har skyddade personuppgifter och att du därför blir begränsad i vilka vägar du kan använda för att söka jobb.
- Lämna inte ut dina personuppgifter på jobbförmedlingssidor på Internet.
- Kom ihåg att inte uppge din bostadsadress utan Skatteverkets postförmedlingsadress.
- Uppge inte att du har skyddade personuppgifter i ditt personliga brev när du söker arbete. Skriv inte heller sådant som kan avslöja för mycket om dig, såsom adress och familjeförhållanden.
- Berätta för din arbetsgivare att det kan ta längre tid för dig att få brev eftersom din post går via Skatteverkets postförmedlingsadress.
- Om din arbetsgivare inte vet hur de ska hantera dina personuppgifter, ditt anställningskontrakt och administrationen av din lön kan be dem att kontakta Skatteverket för att få hjälp.

Mobiltelefon och Internet

Mobiltelefon

När du får skyddade personuppgifter är det viktigt att du får en ny mobiltelefon med kontantkort eftersom kontantkort inte går att spåra. Det går att spara och föra över nummer och bilder som du vill ha kvar till den nya mobilen. Ett bra tips är att lägga in nummer som kan vara bra att ha för att känna dig trygg. Att snabbt kunna ringa någon om du behöver hjälp, har frågor eller känner dig rädd kan öka din känsla av trygghet och säkerhet. Oakly, 16 år, blev rädd när han fick veta att man kan se var någon är genom att spåra personens mobiltelefon. Han berättar:

Jag blev livrädd när de på kvinnojouren sa till mamma att han kunde spåra oss genom telefonen. Vi skulle behöva lämna ifrån oss mobilen snabbt och stänga av den, ta bort SIM-kort och allt. Jag såg att mamma blev ledsen när hon fick höra det från personalen. Hon ville ha sin telefon för att kunna fortsätta ha kontakt med personer hon kunde och ville ha kontakt med. Mamma ville inte sluta prata med alla. Men hon lämnade självklart ifrån sig mobilen för att inte bli hittad. (Oakly, 16 år)

- När du får skyddade personuppgifter är det viktigt att du får en ny mobiltelefon med kontantkort eftersom kontantkort inte går att spåra.
- Ett bra tips är att spara nummer som kan vara bra att ha för att känna dig trygg så att du snabbt kunna ringa någon om du känner dig ensam eller rädd, har frågor eller behöver hjälp.

Internet

När man lever med skyddade personuppgifter ska man helst inte använda Internet eftersom Internet är en osäkrare plats än vad många tror. Om du ändå vill eller behöver använda Internet är det viktigt att du tänker på att göra det så säkert som möjligt. Här är Adams säkerhetsråd:

När det gäller Internetuppkoppling så är det säkraste sättet att använda Internet med ett mobilt bredband knutet till ett kontantkort. Det kostar visserligen mer än ett abonnemang, men det är säkraste sättet. Hellre surfa mindre än surfa osäkert! Kanske kan du komma överens med skolan att få låna dator där en stund efter skolan, då kan du surfa på skolans internetuppkoppling. Men tänk på att inte logga in på din mejl eller andra personliga konton på skolans dator eller någon annan dator som används av många. (Adam, 20 år)

Precis som Adam säger så är kontantkortet säkrare än ett internetabonnemang eftersom de flesta företag saknar rutiner för säker hantering av personuppgifter. Kontantkortet är inte registrerat på dig och därför inte kopplat till dina personuppgifter.

Mejl

När du fått skyddade personuppgifter är det viktigt att du avslutar ditt gamla mejlkonto och skapar en ny mejladress med ett påhittat namn. Skaffa ett bra lösenord och håll det hemligt. Logga aldrig in på din mejl på en offentlig dator, till exempel på skolan eller på biblioteket, utan bara på din egen eller familjens dator. Du måste vara försiktig när du använder din mejl. Skriv inte sådant som kan göra att du avslöjar ditt skydd och använd inte mejlen till att skicka foton.

Sociala medier

När du har skyddade personuppgifter är det bäst att inte använda sociala medier som Facebook och Instagram eftersom det finns en risk att det man skriver och de bilder man lägger ut kan avslöja din identitet och var du bor.

Om du till exempel hade ett Facebook-konto innan du fick skyddade personuppgifter är det bäst att avsluta det och andra konton som är kopplade till dig. Sedan kanske du kan skapa ett nytt konto med ett påhittat namn, men tänk på att du inte kan lägga ut foton på dig själv eller på någon eller något annan som kan kopplas till dig. Det kan vara bilder på personer i din närhet eller på din bostad, skola eller andra byggnader eller platser som kan kopplas till dig. Var noggrann med att välja de mest slutna inställningarna, så att endast personer du godkänt som vänner kan se din profil. Du kan även välja att inte vara sökbar. Tänk också på att du aldrig får checka in någonstans i och med att detta avslöjar var du befinner dig. Var likaså noga med att inte låta någon tagga dig i foton, statusar eller inlägg då de kanske inte har ett lika slutet konto som du. Om de gör det kan andra se var du är. Logga aldrig in på ditt Facebook-konto eller annat konto på en offentlig dator, till exempel på skolan eller på biblioteket, utan bara på din egen eller familjens dator. Esmika, 17 år, pratar om att vilja finnas till också på sociala medier:

Ingen vill vara ingen. Försök att tänka att du ska vara försiktig i början, sedan blir det lättare. Var ärlig med dig själv, är det så att du vill synas, vara med på bild så säg det. Det svåra är Facebook, jag ville så gärna också ha Facebook men alla sa att det inte går. Det kan gå. Man behöver inte ha foto på nätet. Det är svårt då andra kan lägga ut bilder på en. Jag berättade för mina närmaste vänner hur det låg till, att de inte fick lägga ut bilder på mig på sin Facebooksida. Men det dröjde länge innan jag vågade säga det till dem. Sen så startade jag min sida, inga namn eller personuppgifter stämde som jag skrev in. En annan sak som var viktig för mig var basket, jag ville så gärna spela. Det tog oss ett år att komma fram till hur jag också skulle kunna spela. Men efter det så var det helt underbart! Tänk efter, vad vill du göra? Jag lovar att du kommer att må bättre när du har något att göra på fritiden, som du verkligen tycker om. (Esmika, 17 år)

Det är viktigt att komma ihåg att även om Esmika och du kan berätta för era nära vänner att de inte får tagga er på Facebook, kan det hända att klasskamrater eller ytligt bekanta ändå gör det. Därför är det viktigt att vara väldigt vaksam i användandet av sociala medier, och kanske helt undvika att lägga till andra än de allra närmaste på Facebook.

Om du gärna vill ha Facebook starta då ett konto med ett annat namn och var sedan noga med vad du skriver och till vem. Acceptera bara dem som du känner som vänner och aldrig några av dina gamla kompisar. Det kan kännas sjukt att inte ha de gamla kompisarna med i början men tänk då att det kanske skulle fungera i framtiden men inte nu i början. De gamla kompisarna är bättre att ringa till än att ha på Facebook.
(Omar, 20 år)

- Det bästa är att inte använda Internet. Om du vill eller behöver använda Internet ska du vara mycket försiktig.
- Den säkraste internetuppkopplingen är genom mobilt bredband kopplat till ett kontantkort. Ett annat alternativ är att använda koppling genom kabelnätet. Det som är minst säkert är att ansluta sig till ett internet abonnemang
- Avsluta dina mejl- och användarkonton och skapa eventuellt ett nya med ett påhittat namn.
- Skaffa bra lösenord och håll det hemligt.
- Logga aldrig in på dina konton på en offentlig dator utan bara på din egen eller familjens dator.
- Skriv inte sådant som kan göra att du avslöjar din identitet.
- Skicka inga foton via mejlen.
- Lägg inte ut foton på dig själv eller på någon eller något annan som kan kopplas till dig. Det kan vara personer i din närhet, din bostad, skola eller andra byggnader och platser som kan kopplas till dig.

Inloggningsuppgifter

Liv, 15 år, berättar om sina erfarenheter från skolan:

Det känns så osäkert med Internet, man vet aldrig om någon hittar en när man är ute på nätet med inloggning. Samtidigt kan man ju inte bara strunta i att gå in på nätet för då kan man ju inte jobba med skolarbeten på samma sätt som alla andra. Det tog lång tid för mig att få inloggningsuppgifter. Jag fick vänta flera veckor. Mina kompisar började undra varför jag inte kunde komma ut på nätet. Skolan var livrädd att det skulle bli fel. De pratade med både Skatteverket och socialen innan jag fick besked om mina inloggningsuppgifter. (Liv, 15 år)

Skolan löste problemet med Livs inloggningsuppgifter genom att ge henne en inloggning som inte var kopplat till hennes namn eller personuppgifter. Den enda person som kunde göra kopplingen var den person på kommunen som ansvarade för Internet. Det gjorde att Liv kände sig trygg att använda Internet för att göra sina skoluppgifter på samma sätt som klasskompisarna. Rutinerna kring Internet kan skilja sig från skola till skola. Vid inskrivnings-samtalet på skolan bör man även prata om vilken typ av datorinloggning och mejlkonto du ska ha för att du ska kunna använda Internet på ett säkert sätt.

Adam vet också att det kan ta tid att få inloggningsuppgifter från skolan. Han har också ett tips han vill dela med sig av:

Ha tålamod när det gäller inloggningar från skolan. Det viktigaste är att du ska ha en inloggning även om det tar lång tid. När du sedan får en konstig inloggning som inte stämmer med ditt namn, fundera på vilket svar du ska ge den dag en av dina klasskompisar frågar. Det känns alltid bättre att vara förberedd. (Adam, 20 år)

Handla på nätet

När man har skyddade personuppgifter är det bäst att inte handla på nätet eftersom man måste lämna ut sina personuppgifter på sidor som oftast inte har några säkerhetsrutiner för att skydda personuppgifter. Om du vill handla på nätet kanske någon vuxen kan hjälpa dig att göra en beställning i sitt namn och med sina personuppgifter.

E-legitimation

Man ansöker oftast om e-legitimation på en bank eller hos Skatteverket. Det kan vara bra att veta att det kan vara svårt att få e-legitimation om du har skyddade personuppgifter. Det är viktigt att ta reda på vem som kommer att ha tillgång till dina uppgifter innan du fyller i en ansökan om e-legitimation för att vara säker på att de är försiktiga med dina personuppgifter.

Några andra saker som kan vara bra att veta

De ungdomar som vi har intervjuat har inte sagt något om de saker som vi berättar om här, men det är sådant som kan vara bra att veta om man lever med skyddade personuppgifter.

Id-kort

Har en person svenskt medborgarskap så går det att ansöka om id-kort hos polisen. Tänk på att inte lämna ut din hemadress, utan enbart Skatteverkets adress. När id-kortet är klart hämtar du det på den polisstation där du lämnade din ansökan. Om du inte har svenskt medborgarskap måste du ansöka om id-kort på det skattekontor som bestämt att du ska få skyddade personuppgifter. Det kan vara bra att ringa till skattekontoret för att få information om hur du ansöker om id-kort innan du går dit. Det färdiga id-kortet hämtas på det skattekontor du lämnat din ansökan.

Legitimation/ID-kort

Ett ID-kort är bevis på att du är du. Det innehåller en bild på dig, ditt namn och ditt personnummer. Du ansöker om ID-kort hos banken, Skatteverket eller hos Polisen. Även körkort och pass är giltiga ID-handlingar.

Körkort

När du ska ta körkort kommer du att komma i kontakt med två olika myndigheter som har olika sätt att hantera skyddade personuppgifter. För att få börja övningsköra – privat och/eller på en trafikskola - måste du ha ett körkortstillstånd. Ansökan om körkortstillstånd kan du göra elektroniskt på Körkortsportalens, Transportstyrelsen och Trafikverkets gemensamma hemsida. Eller genom att på samma hemsida beställa blanketter. Där ansöker man även om handledarskap om du ska övningsköra privat. I båda fallen måste du uppge ditt personnummer och det är därför bättre att du ringer dem först för att höra hur de hanterar dina personuppgifter.

Om du vill ta körlektioner kan du göra det genom att registrera dig på en trafikskola. Du kan registrera dig genom att uppge Skatteverkets postförmedlingsadress och inte din bostadsadress. Eftersom Skatteverkets postförmedling gör att det kan ta längre tid för dig att få din post kan det vara bra att lämna ditt mobilnummer (kontantkort inte abonnemang) till trafikskolan. Kom ihåg att informera trafikskolan att du har skyddade personuppgifter så att de kan markera att de ska vara uppmärksamma och hantera dina personuppgifter på ett säkert sätt. När det väl är dags för teoriprov och uppkörning måste du kontakta Trafikverket för att boka tid för kunskaps- och körprov. Man kan boka tider själv på Trafikverkets hemsida men när du har skyddade personuppgifter är det bästa att istället ringa till Trafikverkets kundtjänst för att boka tider.

Om du är inskriven på en trafikskola bokar de tiderna åt dig. När man har klarat sitt körkort skickas körkortet normalt till bostadsadressen eftersom Transportstyrelsen får adressen genom Skatteverket. Det gäller inte när du har skyddade personuppgifter, då Transportstyrelsen inte har tillgång till din adress och istället skickas körkortet till Skatteverket. Alla körkortsinspektörer är sekretessutbildade men det kan vara bra att säga till inspektören innan uppkörningsdagen att du inte vill bli uppropad med namn. Likaså kan det vara bra att säga till ansvarig på teoriprovet att du inte vill att fotografen ska veta ditt namn, i och med att bilden till körkortet ofta tas i samband med att du skriver teori-provet. Du kan också säga till att du inte heller vill bli uppropad vid fotograferingen.

Bibliotekskort

Innan du ansöker om ett bibliotekskort kan det vara bra att fråga vilka rutiner biblioteket har när det gäller skyddade personuppgifter. Om du känner dig trygg med bibliotekets rutiner kan du ansöka om ett kort. Det kan hända att biblioteket vill se ett intyg på att du har skyddade personuppgifter, så ta gärna med dig en kopia av Skatteverkets beslut (intyg). Kom ihåg att lämna adressen till Skatteverkets postförmedling och inte din bostadsadress.

Kund- och bonuskort

Eftersom affärer och butiker registrerar ditt namn och personuppgifter i ett system som är tillgängligt för dem som är anställda är det bäst att inte skaffa kund- eller bonuskort. Om du ändå vill ha ett kund- eller bonuskort så kontakta företagets kundtjänst innan för att höra vilka rutiner de har för hantering av personuppgifter. Kom ihåg att inte lämna din bostadsadress utan Skatteverkets postförmedlingsadress. Erbjudanden, reklam och bonusbesked skickas då till dig genom Skatteverket.

Bankkort

När du beställer bankkort kan det vara bra att veta att en del banker vill ha ett personbevis som styrker din identitet. Be dem att sända bankkortet och koden till banken och inte till din bostadsadress så att du kan hämta kortet där personligen. Det är viktigt att personalen på banken skriver det på din ansökan. Banken ringer dig när både kort och kod har kommit. Kom ihåg att lämna ett mobilnummer till ett oregistrerat kontantkort.

Betala på kredit

Att betala på kredit betyder att du inte betalar kontant eller att pengar dras direkt från ditt bankkonto när du köper en vara, utan att du betalar senare. När man ansöker om att betala på kredit görs alltid en så kallad kreditupplysning för att företaget vill få uppgift om den sökande har några skulder eller betalningsanmärkningar. Om du har skyddade personuppgifter kan inte en kreditupplysning göras, vilket gör att de flesta företag inte godkänner kreditbetalning för personer med skyddade personuppgifter. Däremot kan vissa banker godkänna kredit, men då krävs det att du kan intyga att du har en fast inkomst.

Söka bostad

När du ska anmäla ditt intresse för att söka bostad är det viktigt att kolla med bostadsbolagen vilka rutiner de har för hantering av sökande med skyddade personuppgifter. En del bostadsbolag har rutiner och andra inte. Hos en del bostadsbolag kan du registrera dig på bostadsbolagets hemsida utan att uppge bostadsadress, men genom registrering av namn och personnummer. Därefter får du en inloggning som enbart är din. Det viktigaste är att din ansökan inte kan kopplas till dig och din bostadsadress. En del bostadsbolag vill ha din mejladress, men det är bättre att lämna ditt mobilnummer till ett oregistrerat kontantkort eftersom det finns risk att din mejladress spåras.

Slutord

Vi hoppas att du som läst handboken känner att du inte är ensam om att leva med skyddade personuppgifter. Vi hoppas också att handboken gjort att du känner att det finns hjälp att få och att det finns saker som kan göra livet och vardagen med skyddade personuppgifter lättare och säkrare.

Vi hoppas även att vuxna som läst handboken fått ökad kunskap om och bättre förståelse för barn och unga som lever med skyddade personuppgifter. Vi hoppas också att vuxna har förstått att det är vuxnas ansvar att barn och unga får den hjälp och det stöd de har behov av och rätt till.

Vi vill avsluta den här handboken med att rikta ett varmt tack till de ungdomar som delat med sig av sina erfarenheter och till Lena Persson för att hon intervjuat ungdomarna och sammanställt deras berättelser. Utan er hade den här handboken inte blivit till! Vi vill också tacka de personer som läst handboken och utifrån sin kompetens bidragit med synpunkter och förslag till förbättringar.

Samlade tips och råd

Det är myndigheter och vuxnas ansvar att barn och unga som lever med skyddade personuppgifter får den hjälp och det stöd de har behov av och rätt till. Men även om det är vuxnas ansvar kan det kännas bra att själv ha koll på hur skyddet fungerar och vad du kan göra för att din vardag ska bli säkrare och enklare.

Här är en sammanställning av tips och råd som kan vara bra att komma ihåg och tänka på när man lever med skyddade personuppgifter. Det kan hända att vissa av dessa tips och råd inte är bra lösningar för dig även om de fungerat för andra. Det är därför viktigt att du pratar med någon vuxen och frågar om de tycker att de tips och råd du vill använda kan vara bra lösningar också för dig. Be gärna någon vuxen att hjälpa dig att använda de tips och råd som ni tycker är bra.

Skatteverket

- Be någon vuxen att hålla koll på hur länge ditt skydd gäller så att denna person kan hjälpa dig att kontakta Skatteverket i god tid för att ansöka om att förnya skyddet.
- Kopiera Skatteverkets beslut om skyddet så att du kan intyga att du har skyddade personuppgifter. Det kan behövas i kontakt med myndigheter och i andra situationer.
- I beslutet om skyddet står din handläggares telefonnummer. Spara telefonnumret så att ni kan ringa handläggaren om du har frågor om skyddet.

Namn

- Prata med någon vuxen om du vill byta namn.
- Tänk på att använda det namn som står i ditt pass eller på din legitimation när du bokar en resa av något slag exempelvis en tåg-, flyg- eller båtbiljett.
- Om du har skickat in en anmälan om namnbyte till Skatteverket är det bäst att vänta tills du fått beslutet om namnbytet innan du bokar en resa.
- Sätt ett kryss på handen för att påminna dig själv om att du har ett nytt namn.

Trygghet och säkerhet

- Det är myndigheter och vuxnas ansvar att du ska känna dig trygg och säker. Att fatta beslut om vad som är säkert för dig är ett alltför svårt beslut att fatta själv om man är barn eller tonåring. Be vuxna om hjälp för att göra din vardag trygg och säker.

- Prata med vuxna i din närhet och gör upp en plan för hur ni ska göra om du skulle känna dig hotad eller om den eller de personer som du ska skyddas ifrån tar kontakt med dig (skolan, hemma, arbetet, fritiden).
- Det kan vara bra att inte berätta allt för mycket om varför du har skyddade personuppgifter. Det viktigaste är att de som behöver veta av praktiska skäl får information *om att* du lever med skyddade personuppgifter och *inte varför*.
- Spara gärna nummer i din mobiltelefon till personer eller myndigheter som kan vara bra att kontakta om du behöver hjälp, har frågor eller känner dig rädd.
- Det är inte ditt ansvar att skyddet ska fungera!

Underlätta din vardag

- Ta hjälp av någon vuxen som du har förtroende för och skapa tillsammans *en berättelse om dig* så att du har svar på frågor som dina kompisar eller vuxna kan ställa.
- Att undanhålla sanningen för din säkerhet är inte att ljuga!
- Berätta för andra hur du vill ha det för att du ska känna dig trygg och för att din vardag ska bli lättare.
- Ligg steget före – försök att vara väl förberedd på situationer *innan* de inträffar.

Känslor

Att leva med skyddade personuppgifter kan göra att man blir både arg, ledsen, frustrerad och uppgiven. Eller göra så att man känner sig ensam, annorlunda och missförstådd. Om och när känslorna kommer – prata med någon som du litar på!

- Det är inte ditt fel att du lever med skyddade personuppgifter!
- Du är inte ensam!
- Det finns vuxna som kan hjälpa och stötta dig!
- Du finns!
- Det finns hopp!

Personuppgifter

- Ta alltid reda på hur dina personuppgifter kommer hanteras innan du lämnar ut dem.
- Om du känner dig osäker på om dina personuppgifter kommer att hanteras på ett säkert sätt är det bättre att vänta med att lämna ut dem.
- Ställ gärna frågan vilka som kan få tillgång till dina personuppgifter.
- Säg att dina personuppgifter inte får lämnas ut.

Adress och post

- Skriv upp adressen till det skattekontor som förmedlar din post (finns i beslutsbrevet och på Skatteverkets hemsida) så att du alltid har den tillgänglig om du behöver uppge din adress.
- Lämna *aldrig* ut din bostadsadress utan *endast* Skatteverkets postförmedlingsadress.
- Det kan vara bra att informera exempelvis din skola eller andra som eventuellt kommer att sända post till dig att det tar längre tid när den går genom Skatteverkets postförmedling.

Mobiltelefon

- När du får skyddade personuppgifter är det viktigt att du får en ny mobiltelefon med kontantkort eftersom kontantkort inte går att spåra.
- Ett bra tips är att spara nummer som kan vara bra att ha för att känna dig trygg så att du snabbt kunna ringa någon om du känner dig ensam eller rädd, har frågor eller behöver hjälp.

Internet

- Det bästa är att inte använda Internet.
- Om du vill eller behöver använda Internet ska du vara mycket försiktig.
- Den säkraste internetuppkopplingen är genom mobilt bredband kopplat till ett kontantkort.
- Det som är minst säkert är att ansluta sig till ett internetabonnemang.

Mejl

- Avsluta ditt gamla mejlkonto och skapa en ny mejladress med ett påhittat namn.
- Skaffa ett bra lösenord och håll det hemligt.
- Logga *aldrig* in på din mejl på en offentlig dator utan bara på din egen eller familjens dator.
- Skriv inte sådant som kan göra att du avslöjar din identitet.
- Skicka inga foton via mejlen.

Sociala medier

- Använd helst inte sociala medier eftersom du kan riskera att avslöja din identitet.
- Avsluta dina konton och skapa eventuellt ett nytt konto med ett påhittat namn.
- Lägg inte ut foton på dig själv eller på någon eller något annan som kan kopplas till dig. Det kan vara bilder på personer i din närhet, din bostad, skola eller andra byggnader eller platser som kan kopplas till dig.

- Checka *aldrig* in på platser och låt heller inte vänner på Facebook tagga dig i sina bilder, inlägg eller statusar.
- Logga *aldrig* in på dina konton på en offentlig dator utan bara på din egen eller familjens dator.

Skola

- Be någon vuxen på skolan att ni tillsammans gör upp en plan för hur ni ska göra om du skulle känna dig hotad eller om den eller de personer som du ska skyddas ifrån tar kontakt med dig i skolan.
- Se till att skolan ordnar så att dina inloggningsuppgifter inte kan kopplas till ditt namn eller personnummer.
- Du ska inte vara med på klassfoton och i skolkataloger eftersom din identitet kan bli avslöjad. Däremot går det bra att ta foton bara på dig om du vill och om skolan ansvarar för att det sker på ett säkert sätt.
- Det är bra att tillsammans med din förälder/kontaktperson bestämma hur ni ska göra innan det är dags att ta skolfoton så att ni har en plan för vad ni ska säga till dina klasskamrater.

Studiemedel

- Kontakta Centrala Studiestödsnämnden (CSN) i god tid innan du ska börja gymnasiet för att be om en ansökningsblankett om studiemedel.
- Kontakta skolans studievägledare, kurator eller någon annan vuxen som kan hjälpa dig med ansökan.

Arbete och sommarjobb

- Fråga vilka rutiner din Arbetsförmedling har för personer med skyddade personuppgifter.
- Ta med en kopia på Skatteverkets beslut om att du skyddade personuppgifter när du besöker Arbetsförmedlingen första gången.
- Berätta att du har skyddade personuppgifter och att du därför blir begränsad i vilka vägar du kan använda för att söka jobb.
- Lämna inte ut dina personuppgifter på jobbförmedlingssidor på Internet.
- Kom ihåg att inte uppge din bostadsadress utan Skatteverkets postförmedlingsadress.
- Uppge inte att du har skyddade personuppgifter i ditt personliga brev när du söker arbete. Skriv inte heller sådant som kan avslöja för mycket om dig, såsom adress och familjeförhållanden.
- Berätta för din arbetsgivare att det kan ta längre tid för dig att få brev eftersom din post går via Skatteverkets postförmedlingsadress.

- Om din arbetsgivare inte vet hur de ska hantera dina personuppgifter, ditt anställningskontrakt och administrationen av din lön kan du be dem att kontakta Skatteverket för att få hjälp.

Förening, organisation, medlemsklubb

- Ingen information om dig får skrivas in i föreningens, organisationens eller medlemsklubbens datasystem.
- Dina personuppgifter och annan information som handlar om dig personligen ska skrivas för hand och förvaras på ett säkert sätt.
- Lämna inte ut din bostadsadress utan adressen till Skatteverkets postförmedling.
- Förklara att om någon skulle kontakta föreningen/organisationen/klubben och ställa frågor om dig så måste de svara att du inte är medlem eller engagerad i deras verksamhet.
- Det är mycket viktigt att *inga* uppgifter om dig lämnas ut!

Myndigheter

- Det är aldrig barns och ungas ansvar att se till att myndigheter gör rätt när de möter barn och unga, men det kan ändå vara bra att veta vad man bör tänka på när man kontaktar eller besöker en myndighet.
- Fråga hur de hanterar personer med skyddade personuppgifter. Har de inga rutiner be att dina personuppgifter sparas manuellt.
- Ta med dig en kopia på Skatteverkets beslut om att du har skyddad identitet.
- Uppge Skatteverkets postförmedlingsadress.
- Berätta att det kan ta längre tid för dig att få post.

Sjuk- och tandvård

- Gör en plan tillsammans med din förälder eller kontaktperson hur ni ska göra om du behöver sjuk- eller tandvård.
- Kontakta vårdcentralen och tandläkaren för att berätta hur ni vill att de hanterar dina personuppgifter.
- Ha koll på vilka vaccinationer du ska ta i vilken ålder så att ni är förberedda.
- Ha färdiga svar på frågor som du kan tänkas få om du behöver kontakta vården.
- Använd berättelsen om dig i kontakten med vården. (se *Undanhålla sanningen*, sid 24-26 och *Underlätta din vardag*, sid 73).

Här kan du få stöd, hjälp och mer information:

Brottsoffermyndigheten

På Brottsoffermyndighetens hemsida: jagvillveta.se kan du läsa mer om hur det är att vara barn och ung och leva med skyddade personuppgifter Där hittar du också information om dina rättigheter vid brott.

Barnombudsmannen

Barnombudsmannen är en myndighet som företräder barns och ungas rättigheter i samhället. Till Barnombudsmannen kan du vända dig om du har det jobbigt eller om du upplever att vuxenvärlden inte tar sitt ansvar. På Barnombudsmannens hemsida kan du också läsa om skyddade personuppgifter. barnombudsmannen.se

BRIS

Organisationen BRIS – Barnens Rätt i Samhället, arbetar också för att hjälpa barn och unga. Hit kan du vända dig för att få stöd och hjälp. bris.se

Rädda Barnen

Rädda Barnen är en organisation som jobbar för barns rättigheter och barn i utsatta situationer. Till Rädda Barnen kan du vända dig om du behöver stöd och hjälp. raddabarnen.se

Dina rättigheter

Rädda Barnen har också en hemsida tillsammans med Länsstyrelsen i Östergötland där du kan läsa mer om dina rättigheter. Genom hemsidan kan du också få tips om var du kan vända dig om du behöver hjälp. dinarattigheter.se

Egna anteckningar

Ungefär 4600 barn och ungdomar lever med skyddade personuppgifter i Sverige, ett antal som ökar för varje år. Orsaken till att man lever med skyddade personuppgifter kan variera. Många har ett skyddsbehov därför att de är utsatta för våld av någon närstående, någon i familjen. Oavsett om man lever med skyddade personuppgifter eller inte - och oavsett anledningen - har alla barn och unga som lever i Sverige rätt att få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Det är myndigheter och vuxnas ansvar att barn och unga får den hjälp och det stöd de har behov av och rätt till.

I den här handboken berättar tretton ungdomar om sina erfarenheter av att leva med skyddade personuppgifter: hur de tänkt och känt, vad de sagt och gjort, till vem de vänt sig och hur de handlat i olika situationer. Även om alla tips och råd kanske inte är aktuella eller fungerar för dig utifrån din situation så hoppas vi att du ska känna att du inte är ensam om att leva med skyddade personuppgifter. Du ska också veta att om du behöver hjälp, så finns hjälp att få.

Du behöver inte läsa handboken som en bok – från början till slut. Du kan snarare använda den som en uppslagsbok där du med hjälp av innehållsförteckningen väljer att läsa vad som känns viktigt just för dig, just här och nu.

Vi hoppas att handboken ska göra din vardag lättare!

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND